

Jakub Jan Ryba v kontextu sociální pedagogiky

Petr Škrla

Bakalářská práce

2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Petr ŠKRLA
Osobní číslo: H118311
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika

Téma práce: Jakub Jan Ryba v kontextu sociální pedagogiky

Zásady pro vypracování:

Zvolené a odsouhlasené téma bude zpracováno dle pokynů obsažených v učebním textu Radvan, E., Kučera, J. O vědě a metodě. Brno: IMS, 2011 a postřehů sebraných z přednášek předmětu Metodologie. Bude použito i dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v seznamu doporučené literatury, připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

Práce by měla být zaměřena na:

- dobu Jakuba Jana Ryby (národní obrození – sociálně kulturní hnutí)
- život a dílo J. J. Ryby (pedagog, hudebník, filozof, estetik, rétor, regenschori, národní buditel, básník)
- současníky J. J. Ryby (Česko, Německo, apod.)
- odkaz J. J. Ryby sociální pedagogice

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Jůzl, M. **Základy pedagogiky**. Brno: IMS Brno, 2010.

Němeček, J. **Jakub Jan Ryba – život a dílo**. Praha: SPN, 1963.

Ryba, J. J. **Školní deníky Jakuba Jana Ryby**. Praha: SPN, 1957.

Spěváček, V. **Z dějin pedagogiky**. Praha: SPN, 1984.

Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce:

11. listopadu 2013

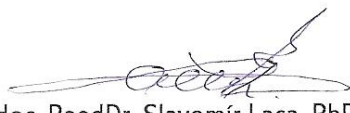
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2014

V Brně dne 11. listopadu 2013

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí ústavu

doc. PaedDr. Slavomír Laca, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

PETE ŠKOLA

Jméno, příjmení studenta

V Brně 23. 3. 2014

Pódpis

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlížejí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce je zaměřena na osobu Jakuba Jana Ryby a na jeho přínos sociální pedagogice. Dále se práce zabývá významovou souvislostí života a díla Jakuba Jana Ryby a sociální pedagogiky. V širším slova smyslu práce zkoumá i celkový nacionálně - kulturní význam Jakuba Jana Ryby pro českou laickou a odbornou veřejnost. Teoretická část se týká životopisu Jakuba Jana Ryby a poznatků kolem něj. Praktická část se zabývá odpověďmi na hlavní výzkumnou otázku, která zní: "Jaké je všeobecné povědomí o Jakubu Janu Rybovi v dnešní společnosti a lze jej, po získání základních, podrobnějších informací, považovat za moderního sociálního pedagoga?". Výzkum byl prováděn metodou rozhovoru.

Klíčová slova:

Rodina, vesnice, církve, 18. a 19. století, josefínská reforma, národní obrození, stoicismus, sociální pedagogika.

ABSTRACT

This thesis focuses on the person of Jakub Jan Ryba and his contribution to Social pedagogy. A further object is to deal with the semantic context of Jakub Jan Ryba's life and work within the social pedagogy studies. In a broader sense, the thesis also examines the overall nationalist - cultural significance of Jan Jakub Ryba for Czech lay and professional public.

The theoretical part concerns the biography of Jakub Jan Ryba and knowledge regarding him. The practical part deals with answering the main research question, which is: "What is the general awareness of Jakub Jan Ryba in today's society and is it possible, after obtaining the essential detailed information, to consider him a modern social pedagogue? ". The research was conducted by interview.

Keywords:

The family, the village, the church, the 18th and 19 century, Josephine reform, national revival, stoicism, social pedagogy

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji panu doc. PhDr. Miloslavovi Jůzlovi, Ph.D., za metodickou pomoc, čas, ochotu a trpělivost, kterou mně poskytl při zpracování bakalářské práce.

Dále děkuji panu ing. Radomírovi Pernicovi za pomoc technickou.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická, nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	7
I TEORETICKÁ ČÁST.....	9
1 JAKUB JAN RYBA - ŽIVOT, PRÁCE A DÍLO	10
1.1 ŽIVOT A DÍLO V DATECH	10
1.2 PŮVOD A PŘEDCI JAKUBA JANA RYBY	11
1.3 DĚTSTVÍ A STUDIA JAKUBA JANA RYBY	14
1.4 ZLATÝ VĚK JAKUBA JANA RYBY	19
1.5 ODCHÁZENÍ A SMRT JAKUBA JANA RYBY	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
2 PRAKTICKÁ ČÁST	37
2.1 METODY VÝZKUMU - ROZHOVOR	38
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY - KONKRÉTNÍ ZNĚNÍ.....	41
2.3 VÝBĚR RESPONDENTŮ, POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	43
2.4 VLASTNÍ VÝZKUM, ANALÝZA A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	44
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	55
SEZNAM PŘÍLOH:	57

ÚVOD

Jako motiv své bakalářské práce jsem si vybral téma Jakub Jan Ryba v kontextu sociální pedagogiky. Toto téma jsem si zvolil proto, že když byla v prvním ročníku prvního semestru v předmětu "Základy pedagogiky" zadána seminární práce, tak mě z mnoha rozličných témat zaujal právě Jakub Jan Ryba.

Od malička jsem byl veden ke klasické, chcete-li vážné hudbě (termín vážná hudba je z mého pohledu zcela nepřesná a scestná) a tudíž jsem jméno Jakub Jan Ryba znal, jakožto kvalitního zástupce českého klasicismu, prolínajícího se s počátky romantismu. Jeho hudbu jsem považoval za stejně kvalitní, jako byl snad nejznámější český skladatel té doby, totiž "božský Čech", Josef Mysliveček.

Jaké bylo moje překvapení, když jsem po více než čtvrt století zjistil, že Jakub Jan Ryba se "počítá" mezi české pedagogy. Začal jsem tedy sbírat dostupný materiál a studovat tuto osobu. Musím zmínit, že materiály k osobě Jakuba Jana Ryby se shání velmi těžce a jejich opravdu velmi, velmi málo. Na to, že esej měla obsahově jen cirká šest normovaných stran A4, jsem studoval dané materiály velmi nadstandardně. Nashromáždil jsem data a myšlenky na několik seminárních prací a byl jsem udiven, čím vším se Jakub Jan Ryba zabýval a hlavně jaké obrovské penzum práce dokázal za padesát let svého života vyprodukovat. Osobně jsem se nechal unést i tím, s jakou ladností a grácií procházel ne zcela lehkým životem, co se týče zabezpečení své početné rodiny a "házením klacků pod nohy" od takzvaných mocipánů. Byť jeho dobrovolný odchod ze života mohl tuto lehkost bytí popírat. Mnozí namítají, že odešel ze světa ve shodě s učením stoiků, stejně jako jeho velký vzor Lucius Annaeus Seneca. Můj osobní, vědecky ničím nepodložený názor, tedy spíše dojem, je takový, že mohl trpět i depresemi, právě díky nelehkému životu.

Po přečtení publikace "Školní deníky Jakuba Jana Ryby" mě ihned napadlo, že to, jakým způsobem pracoval jako kantor, bylo v měřítku dnešní doby tak moderní, že by z jeho zápisků a postupů mohlo dnes čerpat nejedno školské zařízení. Také mě nemohlo nenapadnout to, že v jedné osobě suploval Jakub Jan Ryba pedagoga, technického pracovníka (školníka), vychovatele (dnešní "družina"), školního psychologa, chybí zde pouze účast právní disciplíny a znenadání zde máme kompletního *SOCIÁLNÍHO PEDAGOGA*.

Omluvám se za evidentní personifikaci v úvodu, během práce se budu snažit vyjadřovat objektivně a nezúčastněně.

Koncepce bakalářské práce je pojata trochu jiným způsobem. Záměrně jsem práci rozdělil jen na dvě kapitoly a dále jsem využíval jen minimum podkapitol. V teoretické části je to pět podkapitol, tak jak jdou etapy života Jakuba Jana Ryby. Zde jsem použil metodu takovou, že jsem nenapsal celý životopis jako jednolitý celek a pak se k němu vyjadřoval se svými poznámkami, nýbrž jsem svoje postřehy a názory vepisoval ke konkrétní části života a události. Na první pohled by se mohlo zdát, že to bude působit chaoticky, ale empiricky jsem si ověřoval na několika jedincích, že tomu tak není a je to přehledné. Chtěl jsem zachovat co nejčistší koncepci. Zároveň jsem nechtěl, aby práce působila příliš odborně, aby byla „čitelná“ a zajímavá i pro laickou veřejnost. Ovšem zde jsem také nechtěl, aby byla práce psána jako beletrie. Podotýkám, že veškeré údaje jsou řádně ověřitelné a je tedy naplněn status vědeckého pojetí práce. Měl to být jakýsi kompromis, který by měl být použitelný jak pro vědeckou obec, tak i pro laickou veřejnost.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 JAKUB JAN RYBA - ŽIVOT, PRÁCE A DÍLO

1.1 Život a dílo v datech

Vzhledem ke koncepci práce, tak jak je popsána v úvodu, přikládám pouze hlavní osu Rybova životopisu. Taky aby se případný čtenář mohl rychle orientovat, v nutnosti potřeby.

1765	26. října se v Přešticích narodil Jakub Jan Ryba, syn tamního podučitele a varhaníka
1770	Přestěhoval se s rodiči do Nepomuku
1771	Navštěvoval školu v Nepomuku, soukromě ho připravoval Václav Helda
1780 - 1785	V Praze na gymnazijních studiích
1786	25. 11. mu zemřela matka
1786 - 1788	Byl učitelským pomocníkem v Mníšku
1788	11. 2. prozatímním učitelem farní školy v Rožmitále pod Třemšínem, 23. 5. jmenován hlavním učitelem
1790	26. 7. oddán s Annou Láglerovou v TřebSKU
1791	7. 12. Rybův prvorozený syn Ambrož (zemřel 6. 4. 1796)
1792	8. 10. zemřel Rybův otec ve věku 60 let
1793	23. 6. Rybův syn Jakub (zemřel 15. 2. 1795)
1795	22. 3. narodil se syn Josef, pozdější oční lékař a chirurg, děkan lékařské fakulty pražské univerzity v letech 1848 - 1849, badatel a publicista
1796	24. 12. premiéra České mše vánoční v starorožmitálském chrámu Povýšení sv. Kříže
1797	15. 3. narodil se syn Vilém
1798	20. 11. narodila se dcera Terezie (zemřela 28. 10. 1799)
1800	28. 2. narodil se syn Václav, pozdější knihkupec v Praze, vydal sbírku otce Dvanáctero písní českých
1802	2. 3. narodila se dcera Anna (zemřela 11. 8. 1803)
1803	1. 11. narodila se dcera Filipa
1804	V Praze vyšla kniha J. J. Ryby Radovánky nevinných dětí o vánocích
1805	28. 5. byl jmenován měšťanem královského města Plzeň, provedeno oratorium Stabat Mater. 3. 9. se narodila dcera Marie
1807	21. 10. narodil se syn František (zemřel 21. 10. 1807)

- 1808 vyšel v Praze u B. Háze, Kancionálek pro českou školní mládež. Narodila se mu dcera Klementa
- 1810 narodil se syn Jakub Jan
- 1813 15. 4. pochvalný guberniální dekret, podepsaný Kašparem Roykem
- 1814 18. 10. provedení Rybovi kantáty Oběť míru, Plzeň
- 1815 8. 4. skončil život Jakuba Jana Ryby z vlastní vůle a vlastní rukou v lese Štěrbině nad Voltuší
- 1817 Vyšla v Praze u K. V. Enderse kniha Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu

1.2 Původ a předci Jakuba Jana Ryby

Aby člověk mohl dostatečně a správně pochopit podstatu osobnosti Jakuba Jana Ryby, musí se nutně seznámit s jeho životem a dílem. A nejen to, měl by se seznámit s předky a prapředky této osoby, aby pochopil nebo minimálně vnímal, jeho původ. Pak jedině může validně posoudit to, jestli Jakub Jan Ryba spadá do skupiny "sociálních pedagogů". O tom, že to není pouhý "hudebník, muzikant a obyčejný vesnický kantor", není v dnešní době již pochyb (Jůzl,2010,s. 146). Vzhledem k tomu, že je celá tato práce věnována právě této osobě Jakuba Jana Ryby, bude jeho curriculum vitae poměrně podrobné, věcné a mnohdy velmi konkrétní, což je základ pro pochopení dané problematiky.

Praděd Jakuba Jana Ryby byl jistý Ryba Václav, který pocházel z Klatov a živil se jako kloboučník, tento byl ze strany otce Jakuba Jana Ryby. Narodil se kolem roku 1660, v průběhu svého života se přestěhoval do Nepomuku. Dědeček Jakuba Jana Ryby, Jan Ryba, převzal kloboučnický cech po svém otci. Narodil se také v Nepomuku a to v roce 1709. Měl manželku Kateřinu, ale její rodné příjmení se nedochovalo. Společně se jim narodilo sedm dětí. Otec Jakuba Jana Ryby byl šestým v pořadí. Ten spatřil světlo světa opět v Nepomuku a to sice 23. července 1733. Ze všech sedmi dětí byl právě otec Jakuba Jana Ryby jediným dítětem, které mělo hudební sklony a dokonce i nadání, i když jen průměrné. V průběhu svého života se živil jako pedagog (kantor) postupně v Rožmitále (školní pomocník - 2 roky), ve Volyni a od roku 1762 v Přešticích.

Toto bylo první působení pedagogiky a hudby na Jakuba Jana Rybu, byť v úrovni genů. Co se týče dalších pedagogů (kantorů) v rodině, nebyl otec sám, protože Rybovi pradědové z matčiny strany (Stach a Kárník) se sice živili shodně jako řezníci, ale syn Kárníka, totiž Jan Kárník - dědeček Jakuba Jana Ryby, vystudoval filosofii a i díky tomu se věnoval kantořině v Přešticích, Merklíně a v Nepomuku.

S jeho dcerou Rosálií, se oženil právě otec Jakuba Jana Ryby a to 15. listopadu, roku 1763 v Přešticích. Z jejich společného manželství, trvajícího 22 let, se narodilo celkem šest dětí. Druhým v pořadí byl právě Jakub Šimon Ryba. Celá rodina se odstěhovala v roce 1770 do Nepomuku, kde měl otec práci jakožto varhaník a kantor. V roce 1788 se otec Jakuba Jana Ryby oženil podruhé (první manželka Rosálie zemřela roku 1786) s jistou Ticháčkovou Rosálií (vdova). Tato ho stejně nakonec ve stáří opustila. Byl tedy "na stará kolena" sám a opuštěn a nemocen umírá roku 1792 v nepomuckém, nemocničním lazaretu. Co se týče jeho pedagogického působení, tak se toho mnoho nedochovalo. Ve Školním deníku (Ryba, 1956, s.11) se uvádí, že ovládal latinu a byl v dobrým hudebníkem. O to více talentu, práce a dochovaných materiálů zanechal jeho syn Jakub Jan Ryba.

Z výše uvedeného zcela jasně vyplývá, že co se týče genetického vybavení, nebylo nijak přesvědčivé v oborech pedagogiky a ani dokonce v hudebních. V porovnání genetiky, například rodu Bachů či Mozartů, co se týče hudby, samozřejmě. Nicméně co bylo velmi silné, co se týče "dědění", bylo sociální cítění.

V těch časech bylo sice velmi obvyklé, že se manželům rodilo více dětí (4 a více), než je tomu dnes v 21. století, nicméně obecné pravidlo o tom, že početná rodina "držela více pohromadě" je platná od počátku lidstva. Takže můžeme mluvit o silném sociálním cítění, v kontextu jak nukleární rodiny, tak i babiček a dědů. Mohli bychom polemizovat dokonce o tom, že sociologický pojem *nukleární rodina*, který se v dnešní době váže jen na rodiče a děti, (Vavřík, 2010, s.6) by se dal v době 18. - 19. století, rozšířit i o rodiče rodičů nebo aspoň o rodiče jednoho z rodičů. U průměrných, nemajetných rodin bylo běžné, že se bydlelo takzvaně "pod jednou střechou".

Ono je vůbec pro mne s podivem, že se o sociální pedagogice hovoří jako o NOVÉ nebo NOVĚJŠÍ disciplíně (transdisciplinární). Co je základem sociální pedagogiky? Kde začíná sociální pedagogika? Na obě otázky je jediná odpověď. RODINA. To je ten základ, ze kterého jedinec "startuje" do života. Čím je tento sociální základ pevnější a vřelejší a skutečnější, tím je biodromální proces jedince snazší, korektnější a radostnější. Přední český a dnes již i světově uznávaný sociolog, filosof, environmentalista, prof. PhDr. Jan

Keller, CSc uvádí ve své přednášce "Nedomyšlená společnost – stát, který rozbil svůj základ", že sčítání lidu ve Francii, v době středověku, se provádělo, jako "sčítání ohnišť". Ohniště bylo bráno jako místo, kolem kterého se srocuje celá, velká rodinná společnost. Tímto jsem chtěl jen upozornit na to, že dnešní doba je v podstatě méně sociální, ze strany rodiny, než dříve. Abych dokončil myšlenku, dle mého názoru je k diskuzi jestli disciplína *sociální pedagogika*, tak, jak ji chápeme dnes, byla založena Gustavem Adolfem Lindnerem či Johannem Heinrichem Pestalozzim? Nebo dokonce obecně udávaný Thomasem More (15. - 16. století), který je laickou veřejností a částí odborné veřejnosti, považován za předchůdce zakladatelů sociální pedagogiky? Můžeme zmínit i Platóna a tak dále...

Tedy založena je neúplný výraz. Ona mohla být někým poprvé pojmenována. Tudíž sociální pedagogika existuje od počátku lidstva samotného. Proto není chybné si myslet, že Jakub Jan Ryba BYL český sociální pedagog. Tato práce se snaží tuto tezi podpořit a i výzkum v praktické části je na tuto otázku, především, zaměřen.

Vezměme, pro úvahu a porovnání, jiného Rybova vrstevníka, který se narodil a působil v dnešním Německu. Joachim Heinrich Campe (1746 - 1818). Pedagog, spisovatel, jazykovědec. Tento Němec učil především v rodinách měšťanů, kteří neměli problém s penězi a nebyli tedy chudí. Většinu času trávil vyučováním dvou synů v rodině von Humboldtů. Oproti Rybovi na něj tedy nepůsobil tak silný tlak sociálního citění a tedy ho nemohl měnit, jako měnil (v dobrém slova smyslu) Jakuba Jana Rybu. Byť oba dva pedagogové splňovali to, že svoje žáky znali od útlého dětství a vštěpovali jim své poznatky a učivo. A jak se zmiňuje právě Jakub Jan Ryba, že je velmi, velmi důležité, aby se dítě počalo učit již v předškolním věku a to v kruhu nejbližším, v kruhu rodiny, nejlépe od matky, (Běl, 1995, s. 7) můžeme si povšimnout, že toto je tvrzení, které se dnes probírá ve vědní disciplíně zvané psychologie a v jejích odvětvích (Vízdal, 2009, s. 6 – 12).

V tomto případě to může být psychologie dítěte či vývojová psychologie. S největší pravděpodobností byl tento názor ovlivněn minimálně jiným velkým, světovým pedagogem, totiž Janem Amosem Komenským (1592 - 1670) nebo klidně i Senecou. Oba byli jeho oblíbení autoři (Ryba, 1956). K dokončení porovnání Ryby a Campeho. Přece jenom, rozdíl být kantorem na vesnici v dnešních jižních Čechách a být soukromým učitelem v rodině, jejíž příjmení začínalo třemi písmeny "von", je zcela zřejmý a snad pochopitelný všem laikům a odborné veřejnosti. K sociálně - pedagogické cti Campemu

budiž přičteno to, že se velmi intenzivně zasadil o změnu a moderní vývoj celého německého školského systému.

1.3 Dětství a studia Jakuba Jana Ryby

Jakub Jan Ryba se narodil 26. října, roku 1795. Místem narození byly Přeštice. V místní matrice (Běl, 1995, s. 23) je záznam z tohoto dne s iniciály Jakub Šimon Riba. Pravopis je v tomto případě na místě. Ve stejný den proběhl i křest. Co se týče jména Jan, tak bylo použito, jakožto jméno biřmovací (biřmování zdokonaluje křestní milost, je to svátost, jež dává Ducha svatého, který má danou osobu hlouběji zakořenit do božského synovství). Viz příloha obrázky.

Jak sám Ryba vzpomíná, narodil se do chudé, ale veselé rodiny. Popsal to „... že jeho rodičové byli bohatí moudrou spravedlností, ale chudí hmotnými prostředky" (Němeček, 1963, s. 9). V tehdejší době nebylo nikterak lehké být kantorem, co se týče odměňování samozřejmě. Jak uvádí v mnoha případech přední čeští znalci historie a Jakuba Jana Ryby, Jan Němeček a Václav Spěváček, byly tehdejší pedagogické příjmy minimální, de facto dnes srovnatelné s životním minimem. Na rozdíl od dnešní doby, kdy sociálně slabé rodiny pobírají různé kompenzační, sociální příspěvky, které jsou mimo jiné výsledkem pasivní politiky (Muselíková, Vaňková, Vodičková, 2012, s. 104) nezaměstnanosti, dříve tomu tak nebylo. Učitelé měli dostávat od rodičů nejen desátky ve formě peněz a obilovin, ale i malé dary, například vejce, koláče, preclíky... naneštěstí pro tehdejší kantory, byli sedláci a všichni občané s daňovou povinností přetíženi, takže jediný pravidelný příjem byly milodary od fary. I z toho důvodu museli učitelé chodit dům od domu po koledě, hrávat muziku na oslavách a církevních obřadech, suplovat písaře obce, a podobně. Obrovským paradoxem ale bylo, že na místo učitele v této feudální době, nebyly kladeny žádné velké nároky, co se týče vzdělání. V dochovaném písemném materiálu o výběrovém řízení v době před tereziánskou reformou, který vypracoval Emanuel Strnad (Němeček, 1963, s. 9) se uvádí, že se na jedno místo kantora hlásili muži mnoha profesí řemeslnických, ve věku třicet až padesát roků. Mnozí stěželi ovládali čtení, v krátkém diktátu bylo množství pochybení. Co se týče počtů, stěželi většina sčítala a odečítání neuměl takřka žádný. Stačila základní znalost katechismu, bezúhonnost (velmi moderní nařízení v době císařství - jedno

z mála) a jedinec musel doložit informaci o tom, že je za něj schopen někdo vážený, se přimluvit. O personálních věcech ve vesnických, triviálních (základních) školách, tehdy rozhodoval ten, kdo byl místním patronem místního kostela, převážně tedy nějaká šlechta. Tedy přednost měl ten, kdo byl dobrým hudebníkem, hlavně musel zručně ovládat varhany a musel vládnout dobrým zpěvem. Tady je jasně viditelné, odkud se vzalo české slovo KANTOR. CANATRE (čteno "kantare"), znamená latinsky ZPÍVAT. Toto vše se začalo naštěstí měnit.

V roce 1774 vstoupila v platnost reforma Marie Terezie. Účinnost nabyla o rok později. Tato součást transformace rakousko-uherského feudalismu na kapitalismus, měla finančně přilepšit nejen učitelům, ale celkově zvednout úroveň znalostí celého národa. Marie Terezie a její "Všeobecný školní řád", chápala, že je nutné veškeré síly vrhnout do vzdělávání svých poddaných, raného školního věku, protože se "jí to vrátí" časem, ku prospěchu celého císařství a monarchie. Toto je naprosto logická a správná úvaha, kterou se nedaří dnes v České republice prosadit. Politikové nejsou schopni nastavit systém odměňování pro učitele napříč celým školským spektrem. Počínaje učitelkami v jeslích či mateřských školkách, kantory na základních školách, konče akademickými šaržemi. A to nemluvě o odměňování speciálních a sociálních pedagogů. Zde jsme velmi pozadu oproti evropským, severským státům. Tam je ale obecně sociální citění a sociální inteligence na zcela jiné, vyšší úrovni. Toto je zde zmíněno z toho důvodu, že Jakub Jan Ryba byl také nutně placen, ale pracoval pilně a s chutí, bral své povolání jako poslání.

Jakuba Jana Rybu vychovávali, v jeho nejútlejším dětském věku, babička s dědečkem. Vzhledem k tomu že Přeštice byly mariánským poutním místem, účastnil se Ryba mnoha procesí a poutí, což v něm podporovalo lásku k hudbě. Již ve čtyřech letech se u Ryby projevila náklonnost k muzice (Němeček, 1963, s. 11). I ve svých "denících" popisoval, jak si místo hraček, raději hrával s houslemi, což nebylo pochopitelně kvitováno ostatními přítomnými s nadšením, přece jenom čtyřletému dítěti se mnoho houslových kvalit nedostávalo. Dokázal prosedět mnoho hodin i u píána. Dokonce ho bavilo i kreslení. Jen motivy neměl jako malé dítě, ale zkoušel malovat noty, byť jim nerozuměl. Zkrátka zkoušel interpretovat vše, co viděl kolem sebe. Tím že se mu ihned po té dostalo základního, odborného, hudebního vzdělání, tak získal opravdové návyky, které jsou tak důležité z pedagogického pohledu, do budoucího života. Tento názor pak uváděl ve svých spisech. "Zvyky získané v útlém mládí jsou nejstálejší, těžko se odstraňují, záleží proto na jejich kvalitě. V předškolním věku se tvoří povaha člověka na celý život" (Běl, 1995, s. 8).

Od devíti let se učil pod vedením svého otce zpěvu (alt), pokročilé hře na housle, violoncello, basu. Také se zdokonaloval ve hře na klavír a samozřejmě se učil i teorii hudby. Nakonec se zdokonalil tak, že v deseti letech mohl za otce suplovat.

Není bez zajímavosti, že jistý Rybův učitel Strejček, který na svoje žáky používal metodu fyzických trestů a uplatňoval hudební výuku, co možná nejrychleji, znechutil Rybovi školní docházku. I tak extrémně, hudebně nadaný student jako byl Ryba, měl obavy z hudby ve škole, skrz hrubé způsoby kantora. Navíc to mělo ještě ten háček, že Ryba byl brán jako učitelův synek. Sám se zmiňuje o tom, že pan principál otevřeně nenáviděl jeho tatínka a celou jejich rodinu (Němeček, 1963, s. 11). Jak jsem se již zmínil, pobyt v teple rodinného krbu byl malému Rybovi velkým potěšením a štěstím, zatímco navštěvování místní školy bylo pro něj trýznivé. Jakkoliv měl Jakub Jan od útlého dětství smysl pro krásno a estetiku, trápil ho dokonce o to více, i ponurý a neveselý vzhled své třídy a školy. Do toho přidejme učitele, který byl nemilosrdný, používal špatné pedagogické postupy, hojně využíval fyzické tresty a invektiva, tedy výsledek byl jasný - nic nenaučil. Zanechalo to opravdu nerasmazatelnou stopu hluboko v Rybově duši. Dokonce se o této skutečnosti zmiňoval v dopise (rok 1806), určenému milčickému rychtáři, panu Františku Vavákovi. Uvádí se zde něco ve smyslu toho, že v takovém školském zařízení, se student může pouze a jen zmrzačit a nic jiného. Naštěstí pro jeho další pedagogické působení, si tento obraz neschopného a zlého učitele a jeho nemoderní a zastaralé pedagogické postupy, zapamatoval a poučil se. (Ryba, 1956, s. 12). Tento dopis byl ve verších, což u Jakuba Jana Ryby bylo spíše obvyklé. Za celý svůj život napsal mnoho krátkých veršovaných aforismů a jiskrných teorémů a glos. Zde jistě vznikl zárodek k jeho pozdějšímu laskavému způsobu, pedagogického vedení a uvažování.

Ještě před tím, než zmíníme Rybův studijní pobyt v Praze, dodejme, že se věnoval dvouletému studiu latiny, řečtiny a němčiny, a to z důvodů přípravy vstupu na gymnázium. V té době věnoval hodně času jak vlastní hudební kompozici, tak četbě literatury z domácí knihovny svého otce a děda. Především to byla starší literatura. Němeček se zmiňuje konkrétně o knihách. Kryštof Harant z Polžic a jeho cestopis, Eusebiovy církevní dějiny, Horatiovy verše, Kronika Václava Hájka z Libočan a další. Jak je vidět, díky těmto literárním datům, byla podpořena česká, tedy VLASTENECKÁ výchova. Samozřejmě zde bylo posíleno, díky četbě, i pouto k církvi a náboženství. Toto vše utvářelo jeho osobnost do budoucnosti.

Na podzim roku 1780 vstupuje do novoměstského piaristického gymnázia (piaristé - Řád chudobných řeholních kleriků Matky Boží zbožných škol). Pro zpestření uvedu, že piaristická kolej byla v Praze v dnešní Panské ulici. Roku 1776 zde řád školu postavil a kromě gymnázia zde fungovala také triviální (dnešní základní) škola (Němeček, 1963, s. 236). Díky pokročilejším pedagogickým pravidlům a metodám této instituce (například vysoký důraz byl kladen na péči o elementární vyučování čtení a psaní, při společném čtení, opravování chyb z řad studentů, žáci byli vedeni k etymologii (lingvistická disciplína, zkoumající vývoj slov a jejich původ) - na tehdejší dobu ojedinělá, naprosto moderní a pokroková záležitost. Dále třeba byli studenti vedeni k čistotě oděvu a k příkladnému, mravnému a hodnotnému způsobu života a používali mnoho dalších „pedagogických šablon“. Tímto se do Jakuba Jana Ryby "kóduje" další (pokročilý) náhled na postupy v pedagogice. Zde bych se nebál už použít třídění na speciální či sociální pedagogiku (samozřejmě v kontextu 21. století). Mimochodem jako student byl Ryba hodnocen velmi dobře, na dnešní dobu měl skoro vždy, samé jedničky (Němeček, 1963, s. 14 - 15). Studoval svědomitě i proto, že se chtěl původně stát knězem a po dokončení gymnázia, měl v úmyslu nastoupit na studia vysokoškolská, obor filozofie. Osud tomu ale nechtěl. V této době si také velmi oblíbil Senecu. Byl nadšen jeho filosofií, které se pak držel po zbytek života, což se úplně na konci mimo jiné, ukázalo jako fatální imaginární přátelství, z pohledu jeho nejbližší rodiny. Mám tím na mysli jeho dobrovolný odchod ze světa. Pro pedagogiku Jakuba Jana Ryby je také důležité zmínit, že v Praze začal se studiem Spinozových, Voltaireových a Rousseauových děl a spisů. Baruch (Benedikt) Spinoza (1632 - 1677) kladl mravný život nad dogmata, tak jako křesťanští kolegianté se kterými se stýkal. Podstatou náboženství mu byla spravedlnost a láska k bližnímu a podporoval hlásání náboženské svobody. Z většinou jeho názorů se Ryba ztotožňoval, byť byl Spinoza jeden z prvních kritických čtenářů Bible. První hlubší zájem o Voltaira probudila kniha od voltairiána a francouzského politika Antoina Nicolase de Condorcet. Její jméno bylo "Život Voltaireův s autobiografickými zprávami Voltaireovými, s ospravedlněními a jinými přílohami" a vyšla v roce 1791. Kromě životopisu obsahovala kniha i obhajobu Voltaierova učení. Názorově se s církví rozcházel, nevyklučoval Boží existenci, ba naopak náboženství považoval za nutný etalon, který je pevnou oporou pro záruku klidného státu a rozvoje společnosti. A právě tuto myšlenku o mravních hodnotách náboženství pro společnost, plně vyznával Jakub Jan Ryba. Byl zastáncem nových pedagogicko - edukačních postupů s náboženským citem, který jde ruku v ruce s čestností,

pokorou, závislostí na vyšší bytosti, navíc spojený s láskou a důvěrou a bází před nelibostí a touhou se zalíbit. S těmito hodnotami se setkáváme v jeho "Školním deníku". A na těchto hodnotách se podílel i vliv díla francouzského myslitele Voltairea. Všechny tři zmínění myslitelé a spisovatelé byly zastoupeni v soukromé knihovně dospělého Ryby. Od Jeana - Jacquese Rousseaua (1712 - 1778) to byl výtah " Julie aneb Nová Heloisa" (překlad byl v německém jazyce), "Vyznání" a samozřejmě "Emil aneb O výchově". Po četbě právě "Emila" si Ryba do svých "deníků" poznamenal, že Rousseau byl zastáncem toho, že výchova není postavena jen a pouze na rozumovém vzdělání, ale je NUTNÉ v dětech pěstovat mravnost a cit. V roce 1774 se v tehdejších školních osnovách pro triviální školy, hovoří o především vzdělání ducha, osvícenští pedagogové apelují zároveň na výchovu mravního charakteru, která je postavena na pevných základech křesťanské morálky. Později, kdy Ryba začal praktikovat svoji pedagogickou profesi, pěstuje v dětech mimo zmíněnou morálku také citovou stránku, chce, aby "srdce bylo pohnuto". To bylo na tehdejší dobu úplně nové a velmi sociálně - pedagogické a má to svoje kořeny v Rousseauovi. Zajímavé je, že jakkoliv se ztotožňoval s francouzským pedagogem, tak si názorově nerozuměl s Rousseauem coby sociologem. Stále se držel svého "josefínského stanoviska" (Ryba nebo dříve zmíněný Vavák, vycházeli ortodoxně z bible. Proto věřili, že vrchnosti a panovníkům je dána absolutní moc od Boha. Revoluce berou jako neklid, uvolnění mravů a motivaci k ateismu. Náhlé převraty, dle Ryby, způsobují chaos a zmátek v řádném chodu císařství a v zákonech). V tomto byl myslitel Rousseau o krok modernější. I díky tomu, se stává částečně přívržencem osvícenských myšlenek. To je další ukázka toho, že Jakub Jan Ryba měl hodně blízko k názorům Komenského, co se týče touhy po míru, klidu, sbratření a harmonii (Ryba, 1956, s. 28 - 29). Zmíním ještě, že zde studoval i základy francouzštiny a italštiny (tu víceméně ovládal, jakožto hudebník). Během pobytu v Praze, si plnými doušky užíval hudebního a divadelního života, což je vlastně sériové spojení - divadlo tehdy = hudba. "Nejrozkošnější škola", tak sám nazýval právě divadlo. Tím, že studoval v Praze, měl ohromnou příležitost na seznámení se všemi hudebními novinkami. Tehdejší divadla v Praze měla v repertoáru hlavně německý singspiel (zpěvohra - kombinace zpěvných čísel a mluvených dialogů) a operu italskou. Kvůli divadlu se vracel do Prahy i po dokončení studií, jednou ročně, podle J. Němečka v době prázdnin.

V roce 1786 opouští Prahu, ne z vlastní vůle. Dostal neočekávaný dopis z Nepomuku od svého otce, že byl propuštěn starý kantor Strejček. Dostal výpověď od tehdejšího

zřizovatele, městského úřadu. Rybův otec se domníval, že právě uvolněné kantorské místo, případně jeho synovi. Vzhledem k tomu, že na další hypotetické studium Jakuba Jana Ryby nebylo dosti prostředků, po krátkém váhání, s těžkým srdcem, Ryba nadobro odchází z Prahy, kterou si velmi oblíbil. Začínala další, nová, stěžejní etapa jeho života. Do hlavního města přišel jako patnáctiletý, nadšený jinoch a nyní, ve svých dvaceti letech se vrací do Nepomuku, jako dospělý muž.

Když se zamyslíme nad tím, jaké historické události se staly za dob mládí Jakuba Jana Ryby, můžeme se domnívat, že zanechaly v jeho duši stopu tak výraznou, která zřejmě pozitivně ovlivnila jeho sociálně - pedagogické cítění.

Mládí a dětství prožil na vesnici za dob končícího feudalismu, kdy ještě platil robotní útlak. Když bylo Rybovi devět let, tak proběhlo ve východních Čechách tolik známé vzbouření sedláků u Chlumce. Vzpouza byla potlačena a sedláci byli roku 1775 pozatýkáni a popraveni.

Roku 1781 byl vydán Robotní patent, to byl Ryba na studiích v Praze. 1786 nastoupil jako kantorský pomocník v Mníšku, josefínské reformy byly v plném proudu, z nichž školské, byly pokračováním oprav tereziánských.

1789 - 1794 probíhala Velká francouzská revoluce. Nemusím zdůrazňovat, že tato revoluce mocně a nenávratně otřásla celou Evropu, tedy i habsburskými zeměmi. Tato změna by se dala přirovnat, co se týče pocitů obyčejných občanů, k "Sametové revoluci" u nás v roce 1989.

1.4 Zlatý věk Jakuba Jana Ryby

Jak už bylo uvedeno, v roce 1786 odešel (a to doslova odešel, jelikož šel v zimě a blátě, pěšky) Jakub Jan Ryba ze studií v Praze, aby nastoupil na svoji celoživotní pedagogickou dráhu. V té době již nabyly platnosti nový školský řád, který schválila Marie Terezie. Podle tohoto řádu musel každý nový učitel projít normální školou nebo na ní složit úspěšně zkoušky. Dvacetiletého Rybu vyzvala obec Nepomuk, aby předložil svoje vysvědčení, které bylo s výborným prospěchem.

Jakkoliv měl slíbeno místo kantora v Nepomuku a od městského úřadu dostal i vyčkávací dekret, na radnici slib nedodrželi a místo pustili kancelistovi Petákovi. Naštěstí pro Rybu Petáček po devíti měsících odchází do Nalžov, kde dříve pracoval jako písař pro hraběte Taafa. Jelikož kantorská nominace byla na dvanáct měsíců, nechali Rybu suplovat hlavního učitele, protože byl pomocný učitel, což byl tehdejší obvyklý postup. Po čtvrt

roce se v Nepomuku opět volil hlavní kantor. Zdálo se, že to bude pouhá formalita, mladý učitelský pomocník se osvědčil a prokázal své kvality, ale nastala komplikace. Jakýsi člověk (jméno se nedochovalo) z Niesenfeldu napsal článek, který se nelichotivě vyjadřoval o ženách v Nepomuku a nerozvážený mladík Ryba, který si bez životních zkušeností nedokázal uvědomit konsekvence, komentoval tento výtvor několika pravdivými, nicméně frapantními poznámkami o morálce. Majitel článků měl evidentně dobré kontakty na tehdejších nejvyšších místech v Nepomuku, což se projevilo tím, že Ryba místo nakonec nedostal (Němeček, 1963, s. 16). I zde je dán důkaz toho, že se Ryba nebál prezentace pravdy a měl smysl pro humor, což nevím, jestli bylo zatím v práci zmíněno, ale pokud si člověk přečte jeho "Deníky" a zvláště jeho veršované glosy, okamžitě mu je jasné, že humor byla jeho denní disciplína.

V následujícím roce se věnoval hudební kompozici a vůbec všemu kolem hudby. Snažil se propagovat to, aby se chrámová hudba začala více hrávat na vesnicích, a nejen v Praze a jiných větších městech. Zakládal si na autentičnosti skladeb, tedy aby se skladby hrály v celém rozsahu (regenschori měli tendence zkracovat originály), tak jak je autor napsal. Týkalo se to zejména mší (Michal Hayden, Koželuh, Vogl). Také byl nešťastný ze slabé interpretace těchto děl. Dohlížel na to, aby se nevytrácel přednes a dynamika. Domnívám se, že tato přímota a urputnost, mu mezi místními řediteli kůrů, mnoho přátel neudělala. Notabene, když někteří regenschori nejen, že skladby zkracovali, ale dokonce i přepracovávali! To muselo být pro čestného Rybu velmi skličující a popudivé.

Ještě by bylo dobré si připomenout význam slov, tak jak byly chápány v 18. století. Pokud se o někom řeklo, že je *KANTOR* (odvozeno z italštiny, viz výše), znamenalo to, že je *ZPĚVÁK*. Špatný kantor tedy znamenalo, špatný zpěvák. A další slovo je *TRIVIÁLNÍ* (*lat.*). V dnešní době je chápáno a obecně používáno, jako něco co je velmi snadné, jednoduché, základní, všem známé a podobně. Triviální škola, v této práci je chápána jako škola základní, nicméně budme přesní. *TRIVIUM* znamenalo ve středověku na univerzitách, studium tří předmětů, gramatika, logika, rétorika. V dobách Rybových se používalo jako výraz pro studium na základní škole, kde se měly vyučovat 3 předměty a to sice (čtení, psaní a počty). K tomu se přidávala automaticky výuka hudby a ostatní již bylo na samotném hlavním učiteli (Němeček, 1963, s. 17).

Protože nebyl nikde pracovně vázán, měl tedy více času, tak navštívil svého bratra, který žil v Příchovicích u Přeštic, který se živil jako kuchař ve šlechtické rodině. Když baron Henniger z Ebergu zjistil, jaký má Ryba talent na hudbu, ihned ho zaměstnal. Bylo to sice

jen na 14 dnů, ale Rybovi se samozřejmě peníze hodily. Hrál a komponoval, což ho bavilo. Mimo jiné zde napsal varhanní koncert, který byl proveden a hrával se v Přešticích. Ryba chtěl přímo odtud odjet "na zkušenou" do Bavorska, ale onemocněl mu otec a musel cestu zrušit. Mimochodem, touha mladého Ryby po cestování byla enormní. Paradoxně se mu toto celoživotní přání nespĺnilo. Po uzdravení otce se opět chtěl vydat do světa, ale znovu zasáhla "vyšší moc". Strýc Jakoubek v Mníšku potřeboval školního pomocníka a Ryba po větší otcově intervenci, místo přijal. Sám to komentuje takto: "Nu, máš štěstí, ubohý Rybo, pomyslíl jsem si, za všechny své námahy a snahy máš za úděl bídné místo školního pomocníka!" (Němeček, 1963, s 16). Učil zde dva roky a podle Rybova syna, Josefa Arnošta, byl v Mníšku velmi oblíbený jakožto muzikant (byl hojně najímán a štědře odměňován) i jako učitel Získal si přízeň i mezi prostým lidem, byl mezi ně často zván. V roce 1786, konkrétně 25. listopadu, postihla Jakuba Jana Rybu první velká osobní ztráta. Zemřela mu totiž matka. Podle nepomuckého matričního úmrtního záznamu zemřela na žloutenku. Vezmeme li v úvahu, jak velké sociální citění měl Jakub Jan Ryba, bylo to pro něj vskutku bolestivé.

11. února roku 1788 byl Ryba Krajským úřadem v Rožmitále, ustanoven prozatímním učitelem. Nastupoval po 14ti letém působení Ondřeje Poddaného, který se více věnoval tomu být místním regenschorim a místním písařem, než být učitelem (měl za to vyšší odměny, než za učitelství). Dokonce se nestihl za svého působení, zaopatřit vysvědčením učitelské způsobilosti. Ryba o něm ve svých "denících" píše, že se zabýval více hudbou než snahou o zlepšení mravů, že byl dobrým kantorem (zpěvák, viz výše), ale špatným učitelem.

Pojďme si nyní přiblížit více Rožmitál a školu, vždyť zde Jakub Jan Ryba působil 27 let a zde aplikoval svoje sociálně pedagogické vize do praxe. Rožmitál byl tehdy obklopen lesy a to ze všech stran. Byla k němu přidružena řada obcí. Ve městě byl zámek a arcibiskupské panství se svým úřednictvem. Byla zde diference oproti ostatním menším obcím, kde farář a učitel byli jediní vzdělaní muži. V Rožmitále působili dokonce i dva kaplani. Od roku 1784 patřila obec pod budějovickou diecézi, před tím byla pod Prahou). Roku 1795 bylo nasčítáno celkem 3962 obyvatel, v roce 1800 již 4467. Město bylo zdravé a prosperovalo. V době Rybovi působnosti zde bývalo 30 svateb do roka a 140 pohřbů, což značně nahrávalo do Rybovy peněženky, jak bychom řekli dnes. Ještě jednu výhodu mělo městečko Rožmitál. Jeho obyvatelé mohli robotovat pouze 128 dní v roce, namísto obvyklých 221 dní, což mohlo nahrávat celkově lepší atmosféře. Odvádění desátek ve

formě naturálií (lůj, slepice, husy, vejce aj.) bylo však nutné i tady. Tresty za neodvedené či pozdě odvedené desátky byly velmi přísné, i když Josefské reformy znamenaly značnou úlevu, zrušení roboty v nich ještě nebylo.

Budova školy byla postavena v roce 1686. Ve škole byl učitelův byt a dvě třídy pro cca 300 dětí. Když Ryba nastoupil do svého úřadu, tak školu navštěvovalo 67 dětí. Po čase, kdy lidé zjistili, že nový učitel Ryba je zcela odlišný od předchozího kantora, začalo školu navštěvovat pravidelně 120 dětí, narázově i více.

Učitelův byt se skládal ze dvou tmavých světnic, které se v zimě ani nedaly pořádně vytopit a tudíž se v nich nedalo pořádně pracovat. S námahou se tam vměstnala početná Rybova rodina, jakou časem disponoval. Pod jednou světnicí byl sklep, který byl provizorně postaven. Byla zde vykopána díra do hliněné země, která byla překryta několika kusy dřevěných fošen. Pomocný učitel musel přespávat ve třídě. V tomto bytě měl Ryba i svoji soukromou knihovnu (ve třídě byla školní knihovna). Pojďme si ukázat, co měl v knihovně za materiál. Pomůže to lépe pochopit Jakuba Jana Rybu.

- ADOLF, J. *Knížka mravná pro dívky, 1810*
- BAUER, F. *Katechismus o zdvořilosti. 1809*
- CAMPE, J. H. *Theophron oder der erfahrene Ratgeber für die unerfahrene Jugend, 1788*
- CAMPE, J. H. *Sellenlehre, Wien, 1809*
- CAMPE, J. H. *Sittenbuchlein für Kinder, Wien, 1809*
- CARRACIOLI, G. *Munterkeit des Gemuthes, Frankfurt, 1768*
- CARRACIOLI, G. *Letzte Reden der Frau Marschallin an ihre Kinder, 1768*
- CONDORCET, M. *Leben Voltairs mit den autobiographischen Nachrichten Voltairs nebst Rechtfertigungsstücken und anderen Beilagen, 1791*
- CORNOVA, I. *Kurze Übersicht bei merkwürdigsten Emporungen i Bohmen und ihre folgen*
- EWALD, J. L. *Über Revolutionen, ihre Quellen und die Mittel dagegen, 1793*
- FELBIGER, J. I. *Kleine Schulschriften, 1772*

- FELBIGER, J. I. *Eigenschaften, Wissenschaften und Lesereien rechtschaffener Schulleute, 1772*
- FELBIGER, J. I. *Methodenbuch, Wien, 1775*
- HOFFMAN, L. A. *Vorlesungen uber die Philosophie des Lebens, Wien, 1791*
- HUFELAND, CH. *Die Kunst das menschliche Leben zu verlangern, Wien, 1794*
- HÝBL, F. *Popsání a vyobrazení nejznámějších zvířat, Praha, 1716*
- KOMENSKÝ, J. A. *Janua linguarum reserata, Praha, 1716*
- KRAMERIUS, V. M. *Zrcadlo šlechtnosti pro mládež českou, Praha, 1805*
- NEJEDLÝ, V. *Hlasatel český II, Praha, 1807*
- PAŘÍZEK, A. V. *O pravém způsobu cvičení mládeže ve školách českých, Praha, 1797*
- PAŘÍZEK, A. V. *Skizze eines rechtschaffenen Schulmannes fur angehende Landschullehrer, 1791*
- Pedagogisches Handbuch fur Schulmanner, Halle, 1790*
- PHILIPSON, M. *Leben Benedikts von Spinoza, 1790*
- Politische Schulverfassung, 1805*
- ROUSSOUE, J. J. *Emil (německý překlad Cramera), 1789*
- RULÍK, L. *Krátké a poučující povíadačka, Praha, 1804*
- RYBA, J. J. *Radovánky nevinných dítek při vánocích, Praha, 1804*
- RYBA, J. J. *Kancionálek pro českou školní mládež, Praha, 1808*
- Stuttgardische Wochenschrift, 1. - 4., Stuttgart, 1787*
- TISSOT, A. *Allgemeine Regeln seine Gesundheit zu erhalten, Steiergraz, 1797*
- TOMSA, J. F. *Nešťastné příhody k výstraze nezkušené mládeže, Praha, 1794*
- TOMSA, J. F. *Katechismus o zdraví, Praha, 1794*
- WILLAUM, J. *Praktická kniha ruční pro učitele škol městských a venkovských, (překlad Pařízek), Praha, 1797*
- WILFLING, I. R. *Was muss einen Kreisschulenvisitor wissen und thun, um der Kirche sowohl als dem Staate wahren Nutzen zu schaffen, Praha, 1787*

(Spěváček, 1984, s. 179 - 180)

Jak bylo již uvedeno výše, dokázal Ryba zpopularizovat školní docházku tak, že se to projevilo na minimálně zdvojnásobení návštěvnosti. Můžeme tedy směle tvrdit, že byl oblíbeným učitelem. Samozřejmě se našlo několik studentů, rodičů a pánů z vrchnosti,

kterým nebyl Ryba po chuti. Pro svoji cílevědomost, pracovitost a hlavně dodržování nových, moderních školních metod, které byly součástí Josefinského nařízení. Lidé byli do té doby zvyklí na mdlé pojetí školní výchovy, nikdo je nenutil chodit do školy (jejich děti). Ryba začal vyžadovat důslednost v docházce a ve výuce také. A jako celý svůj život, se nebál mluvit pravdu a říkat jí lidem do očí. A to je kombinace, která mu nadělala nepřátele. Vyžadoval i věci nad rámec školy, například chtěl, aby děti chodily do školy čisté. Byl schopen takového jedince vykázat ze školy. Zde je opět důkaz toho, že pracoval systematicky jako *sociální pedagog*. To znamená, že *cíleně, nepřímou ovlivňoval i to, co se děje s žákem, mimo školní třídu*. Rodiče museli vyprat dítěti šaty, aby se dostalo do školní výuky. Každopádně, tvrzení že Jakub Jan Ryba budil v Rožmitále velké emoce, je validní a reliabilní.

Ještě bych rád zmínil, jaká nastavil Ryba pravidla pro "Pořádek ve školním vyučování" a "Školní kázeň". Samozřejmě se o tom podrobně zmiňuje ve svých "Denících" (Ryba, 1956, s. 20 - 21)

Pořádek ve školním vyučování: Z důvodů toho, že jsou některé vesnice od školy daleko, bude rozvrh uzpůsoben takto: dopolední výuka 9:00 - 11:00. 11:00 - 12:00 pauza, ale pro velmi dobré studenty probíhá výuka nadstandardní hudební výchovy. Odpolední výuka 14:00 - 16:00. Od 16:00 do 17:00 nebo 18:00 procvičování instrumentální hudby (Ryba, 1956, s. 282). Byl také zaveden zpěv před samotným vyučováním a pro osvěžení se zpívalo i během normální výuky. Zpívali se mravoučné a nábožné písně. Jak je vidět, zde byl položen základ českého a moravského rčení: "Co Čech, to muzikant". Obě školní třídy, byly denně zametány před lavicemi. V zimě jednou, v létě dvakrát se čistily celé, i pod lavicemi. Aby byl v učebnách stále svěží a zdravý vzduch, vykuřoval se celou zimu jalovcem. Navíc se větralo okny i dveřmi, když bylo potřeba. Takto to praktikovali i v jiných ročních obdobích, pokud bylo počasí vlhké a pošmourné. Byli k tomu určeni dva dospělejší žáci. V každé první lavici seděl tzv. dohlížitel, který měl na starosti několik "svých" žáků. Nad dohlížiteli byl pak ustanoven některý z nejlepších a nejmravnějších žáků jako vrchní dozorce, který kontroloval píli, činnost a chování žáků jak ve škole, tak dokonce i mimo ni. Koncem každého měsíce odevzdávali dohlížitelé i vrchní dozorce výkaz činností, který obsahoval 5 kolonek (jméno, píle, pozornost, mravní chování ve škole v kostele, mravní chování mimo školu). Byli určeni vždy 2 žáci, kteří měli na starosti jakoukoliv manipulaci se školní tabulí.

Školní kázeň: Aby učitel udržel kázeň, byl zaveden tento řád:

1. Každý měsíc se předčítaly a vysvětlovaly žákům, školní ustanovení a policejní nařízení, které se týkaly dětí a mládeže. Byl to slavnostní akt, u kterého všichni stáli v lavicích.
2. Disciplinární předpisy a nejvyšší policejní nařízení, byly vyvěšeny na školní nástěnce, aby si je studenti mohli číst a studovat.
3. Při každém provinění se provinilci četlo školní ustanovení před celou třídou, která musela povstat, následně byl hříšník bez prominutí potrestán.
4. Potrestaný žák, pak musel za přidělený trest poděkovat celé třídě.
5. Potrestání přečinů, proti školní kázi se vždy trestalo veřejně. Podle typu provinění byl trest vykonán buď zápisem žáka na tabuli, nebo byla použita rákoska či zametací koště. Tělesné tresty vykonával pouze školní pomocník.
6. Pokud někdo ublížil jakémukoliv žákovi, tento měl právo si stěžovat příslušnému dohlížitelovi a to písemnou formou. Dohlížitel, vlastní rukou stížnost podepsal a odevzdal učiteli buď před vyučovací hodinou, nebo až po ní. Písemné stížnosti zaevidoval učitel do protokolu trestů, kam také přiložil i konkrétní stížnosti žáků. Toto nařízení bylo velmi prospěšné. Především se žáci trénovali ve psaní a to dobrovolně, zabraňovalo se neblahému křiku v průběhu výuky, dohlížitelé získávali u svých přidělených studentů větší respekt a v neposlední řadě to byl pádný argument rodičů, kteří se záměrně vzpírali školní kázi, a učitel jim mohl zřetelněji prokázat přečin, za který byl jejich syn (dcera) potrestán.
7. Vstoupil-li do učebny kdokoliv dospělý, museli žáci tiše vstát a se skloněnou hlavou vyčkávat, dokud nedostali pokyn k tomu, aby se opět posadili. To samé se opakovalo, při návštěvníkově odchodu ze třídy.
8. Kdykoliv vešel žák do budovy školy, byl povinen se uklonit. Přišel-li student do třídy později, musel stát tak dlouho u lavice, dokud nebyl vyzván učitelem k posazení.
9. Bylo zakázáno přelézat lavice, za účelem zkrácení si cesty na svoje určené místo.
10. Kdykoliv šli žáci do kostela a z kostela, ze školní mše, museli dodržovat dvojičky, v tichosti a bez pokrývky hlav.
11. Na vykonání fyzických trestů se používala zvlášť určená místa, místa hanby, černé knihy, černé známky, tabule hanby, košťata a rákosky. Trestalo se přes dlaně, při horším přestupku, přes hýždě. Maximum bylo 12 ran. Rány se volili dle těžkosti přestupku.
12. Pro systém odměn sloužily naopak známky bílé, tabule cti, kniha cti atd.

13. Přísněji se trestaly tyto přestupky: přezdívání (nazývat osoby jinak než se jmenují), lhaní, protivení a neposlušnost, bitky, pobíhání po veřejných místech, účastí na taneční zábavě, neslušné chování v kostele a v jeho blízkosti, jakékoliv poničení stromů, rostlin a polních produktů, týrání zvířat jak domácích, tak i divokých, vrhání kamenem, pískem a blátem, jakákoliv krádež, urážky, a vůbec vše co jde proti morálce.

Z výše uvedeného je naprosto jasné, že kompetence učitele Ryby, jasně překračovala práh školní budovy, což je v dnešní době jinak. Je tedy zřejmé, že učitel suploval částečně za žandára (četník), tak i za dnešní sociální pracovníky. Pro mnohé děti v Rožmitále a okolí, domnívám se, dokonce doplňoval rodiče. "Naučit děti dobrému chování, poslušnosti, upřímnosti, pravdomluvnosti, lásce k bližnímu i jiným ctnostem považuje Ryba za neméně důležité než rozumové poučky" (Ryba, J. J. Školní deníky Jakuba Jana Ryby, s. 23). Velmi si zakládal na čistotě a vzhledu žáků, i na kontrolách čistoty.

"13. 2.1788. Vhodnými příběhy a naučeními z bajek, vysvětluje učitel dětem, jaký význam má čistota. Chtěl aby:

1. každý žák přicházel do školy čistý, s umytým obličejem
2. s ostříhanými nehty
3. s učesanými vlasy
4. aby každý žák měl vyčištěny šaty, punčochy a boty
5. ten kdo se objeví ve škole špinavý, bude potrestán"

"20. 5. 1788. Při prohlídce žáků bylo mnoho dětí přistiženo, že nezachovávají pravidla čistoty. Byly ihned poslány domů s připomínkou, aby přišly do školy čisté. Tento spravedlivý a dobře míněný postup, rozzlobil mnohé maminky zvyklé na špínu. Přišly se svými nečistými dětmi do školy a vytýkaly učiteli, že se něco podobného nikdy nestalo a cože to za novoty. Nemohou prý stále své děti mýt a chodit za nimi. Jedna z nich řekla: „Jsem-li já spokojena se svým dítětem, nemá tu učitel co poroučet.“ Učitel mlčel, a to byla také odpověď rozzlobené ženě a poučení pro žáky."

(Ryba, J. J. Školní deníky Jakuba Jana Ryby. Praha, s. 52 a 57)

Zmiňme ještě to, že se Ryba snažil učit mnohem více nad rámec určený úřady. Kromě samotného trivia učil i polní hospodářství se sadařstvím, ranou vlastivědu, dějepis, zeměpis a pravidla slušnosti. O výuce hudební výchovy praktické i teoretické jsme již hovořili.

21. května r. 1788 byla na Rybově škole plánovaná a běžná kontrola, inspekce, provedena krajským školním komisařem Františkem X. Starkem. Mimo jiné bylo zkonstatováno, že Poddaný (předchozí učitel) rozhodně neučil tak dobře, jako mladý zastupující Ryba, protože se studenti za jeden měsíc naučili mnohem více, než dříve za mnohem delší čas. Další svoji obrovskou lidskost, prokázal Ryba tím, že svému pomocnému učiteli Kašpárkovi dával ze svého platu 15 zlatých za rok, přestože od Poddaného (který rozhodně netrpěl nouzí), dostával pouze 5 zlatých (Němeček, 1963, s. 19). 23. května r. 1788 se stává Jakub Jan Ryba, oficiálním skutečným, hlavní učitelem v Rožmitále.

Roku 1790 se Jakub Jan Ryba oženil s dcerou zemřelého rožmitálského purkrabího, Jana Laglera. Tato se jmenovala Anna. Během jejich společného života se jim narodilo celkem 13 dětí, bohužel 6 zemřelo, což tehdy nebylo neobvyklé. I tak musel Ryba živit početnou rodinu, čítající manželku, 4 syny a 3 dcery, takže i když jeho plat nebyl na místní poměry malý, měl celý život co dělat, aby ekonomiku své rodiny zvládl se ctí, zvláště pak když přišel finanční krach v roce 1811.

Roku 1793 si Ryba bere druhého školního pomocníka, aby zkvalitnil výuku. Samozřejmě ho platil ze svých soukromých zdrojů, čímž opět trošku přitížil rodině. Toho roku byla také konečně zřizovatelem opravena škola. (Stará škola, viz obrázková příloha).

Roku 1795 - 1796 si starý farář (velký přítel Poddaného) konečně začal vážit práce Rybovi a přestal mu ztrpčovat život, což dělal od jeho příchodu. Jejich spor skončil. Němeček se domnívá, že za tím mimo jiné je i kompozice radostně znějící vánoční mše "Hej Mistře, vstaň bystře" (r. 1776). Není to klasické mešní dílo, je to spíše pastýřská hra, rozkouskovaná na jednotlivé, menší části, s jednoduchým dějem. Nebeská zář a andělé probudí pastýře, aby pospíšili k Betlému. Pastýři svolají všechnu chasu a odcházejí s mnohými dary k Jezulátku, kde prosí za milost a pokoj (Němeček, 1949, s. 16)

Roku 1789 vypukla ve Francii revoluce. Ta na dlouho ovlivnila atmosféru celé Evropy, tedy i chování obyčejných lidí. Vznikly dva tábory. Ti co byli na straně monarchie (Ryba byl loajální k vrchnosti a koruně, vliv na něj měl i milčický rychtář Vavák se kterým si dopisoval) jako takové a ti kteří souhlasili se selskými odboji. Lidé se domnívali, že za této situace monarchie obnoví starou formu školy a nechávali děti doma. Ryba si stěžoval že, rodiče slyší pouze skrz donucovací prostředky a vůbec neberou v potaz, odpovědnost vůči vlastním dětem, mít základní vzdělání. Ačkoliv rodiče děti klidně pouštěli na taneční veselice a do hospod, matky a otcové se domnívali, že naučit se číst a psát je lehký úkol na doma.

Dva roky po té se situace nijak nezlepšila, navíc se začal opět přioštvovat vztah s farářem. Ryba si stěžoval, že farář chodí k dětem do školy méně než jednou měsíčně a neplní tím své duchovní povinnosti. Tento spor musel rozsoudit až vikář Lachenmayer, který se dostavil na inspekci na popud právě faráře Zachara, který si na Rybu stěžoval, že je neposlušný, nedbalý a je proti němu osobně podjatý v negativním slova smyslu. Tento spor vyhrál Ryba, dokonce dostal za dva měsíce po inspekci pochvalný dekret, od prácheňského krajského úřadu (Ryba, 1956, s. 102).

Pojďme se podívat ještě na další dovednost Jakuba Jana Ryby. Je to *NÁRODNÍ BUDITELSTVÍ*. V drtivé většině odborných publikací o Národním obrození se dočteme o jménech: Jirásek, Jungmann, Palacký, Dobrovský, Kajetán Tyl, Borovský, Erben, Thám, Mácha, Němcová, Purkyně a tak dále. Nepochybně je to v pořádku, nicméně člověk, který si přečte minimálně jednu Rybovu knihu a to sice jeho "Deníky", musí se nutně zamyslet, proč se nevyskytuje v širším seznamu národních buditelů také on. Vždyť jako buditelka je uváděna i Magdalena Dobromila Rettigová, která byla jakousi referentkou všech významnějších kulturních akcí (časopis Květy) a díky vlivnému manželovi byla časově a finančně neomezena. Dodnes ji širší laická veřejnost vnímá pouze coby autorku knihy o domácím vaření. Tím nechci nikterak snižovat její nesporné kvality a snažení se ve prospěch obrození.

Jakub Jan Ryba byl podstatou spíše než nacionalista, tak "patriot všeho českého". Tímto termínem se zabýval i Carlton Hayes (knihy *The Historical Evolution of Modern Nationalism*), který je považován za aplikátora nového (rok 1930) analytického termínu, totiž "nacionalismu". Na rozdíl od evropských badatelů (hlavně německých), kteří se snažili především o definice, tento Američan se opíral o již výše zmíněnou aplikaci. A právě Hayes použil ve svých pracích zařazení nacionalismu do korelace k jinému termínu - k patriotismu. Finálně publikoval nacionalismus jako "spojení patriotismu s vědomím národnosti" (Hroch, 2003, s. 15). A tímto PATRIOTEM především, podle mého soudu byl právě Ryba. Evidentně z jeho tvorby cítíme podporu českého jazyka. V mládí studoval české spisy (např. Hájkova kronika Haranta z Polžic) a měl v sobě tedy vypěstovanou lásku k českému základu. Třeba k hudebním kompozicím volil automaticky češtinu, namísto němčiny či italštiny. V "Deníku" můžeme číst i důkazy: "Má láska k české - k své mateřské řeči - jistě k mateřské řeči, neb má nejmilejší matka pouhá a pravá Češka byla - mne svými věrnými prsy kojila a ve všem dobrém po česku vychovala... - pravím, má náklonnost k této řeči mne k tomu táhla, abych v ní dle možné schopnosti pracoval, a jí

v této takměř zavržené a zanedbané škole bohužel, jak by možné bylo, opět k všímání dopomáhal!" Ryba se sám dobrovolně hlásil k tomu být buditel.

Český národ, dle některých historiků počal vznikat v těchto Rybových dnech, já osobně si myslím, že je to proces mnohem delší. Minimálně v dobách kolem Karla IV. - Otce vlasti, vznikala pravá, čistokrevná, nezředená "česká duše či esence".

Vycházíme-li z názoru Hrocha, že národ jakožto velká sociální skupina není "ničím odvěkým", tedy že není založen na nějaké historii, a že jeho funkčnost a smysl spíše vychází z navyšování počtu person, které se považují za jeho příslušníky, jež se ztotožňují s jeho ideami a názory (identifikace s národem byla tedy dílem samovolného rozhodnutí, bez jakéhokoliv vnějšího podnětu), (Hroch, Praha, 2011, s. 266 a 267) musíme si opět uvědomit, pod jakým tlakem byli národní buditelé, když tvrdohlavě zastávali svůj názor, proti ohromné německé přesile. Stál za tím obrovský díl osobní statečnosti. Ohledně vzniku národa dle historika Hrocha, jako takového, ovšem já osobně mám lehce diferentní pohled. Dle mého názoru se jedná o historicky velmi dlouhý proces, který není nahodilý, ale časově systematický a pokud mohu napsat, tak je to z pohledu lidstva, biodromální proces, kdy národy vznikají, "konjunkturují" a zanikají. Celý tento proces trvá velmi dlouho (např. Egypťané, Aztékové a podobně).

Počátkem roku 1776 vyšla v pražských knihkupectvích kniha, Bohuslai Balbini Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica. Tedy slavná Obrana jazyka slovanského, zvláště českého od Bohuslava Balbína. Zde je podle Kočího úplný začátek Národního obrození. I když Balbín ve svém díle považuje češtinu pouze za nářečí slovanského jazyka obecného, ale zároveň připouští ztotožnění se slovanským jazykem. Snaží se popsat kvality češtiny, vnitřní i vnější, jak píše. Slovanský jazyk je jazykem původním a originálním, který nevznikl "smícháním jiných jazyků" (Kočí, 1978, s. 9 a 13). Každý sociální pedagog by měl vládnout svým rodným jazykem, jak se patří.

V tomto byl Ryba na nejvyšší úrovni. Jeho česká mluva byla bezvadná, květnatá, výstižná, zbytečně nekomplikovaná atd. Je to celkem samozřejmé, protože to byl nadšený buditel. Nabádal své žáky a jejich rodiče, aby češtinu řadili nad němčinu. Nutil je, aby nekomolili češtinu germánskými výrazy (např. rychtyk, nemlich). Nabádal svoje kolegy a učence, aby tutéž češtinu, nadřazovali němčině, latině a řečtině. Dokonce používal i kompozity, i když věděl, že to není úplně stoprocentní postup. Konec konců mu tohle budiž odpuštěno, vždyt' složeniny používala i taková národně - buditelská hvězda, totiž Josef Jungmann. Právě v době, kdy Josef Jungmann přichází do Prahy a první obrozenecké období je ukončeno,

bohužel Jakub Jan Ryba umírá, takže se tito pánové nikdy nepotkali (Němeček, 1949, s. 36).

V roce 1800 vyšla Rybovi v Praze první sbírka českých písní. Jmenovala Zwolf bohmische Lieder, což opět byl velký vlastenecký krok. Ryba se snažil "zalepit" díru na hudebním trhu, tím že nahradí německé písně. V lednu 1803 zemřel farář Zachar, ve věku 72 let. Ryba, na jeho počest a pohřeb, zkomponoval "Truchlozpěv na zemřelého pana faráře Kašpara Zachara". Navíc vydal v malém nákladu i text a to vše na svoje náklady. Dokonale se oprostil od nesčetných situací, kdy mu Zachar velmi ztrpčoval pedagogický život. Zde je opět vidět jakou měl sociální inteligenci a sociální citění. Byl to opravdu humanista a nebojím se napsat, že byl i filantrop (nejen svou láskou k lidem, ale ze svého platil pomocníky, vydával texty na svoje náklady, odpouštěl dluhy chudým atd.). Na místo Zachara nastoupil bývalý rožmitálský kaplan Česáný.

V roce 1805, 28. května získává Jakub Jan Ryba čestné občanství od města Plzeň. Zkomponoval totiž velké latinské oratorium Stabat Mater, pro kostel svatého Bartoloměje v Plzni.

Jen se ještě zmíním o nadstandardní pracovitosti Jakuba Jana Ryby. Stačí si přečíst jeho zápisky z "Deníků" a už tehdy se člověk musí zamyslet nad tím, jak moc času věnoval škole a pedagogice vůbec. O to více ohromující je počet skladeb, které za svůj život napsal. Rozborem hudby jsem se nechtěl v této práci zabývat, neb to není jejím předmětem. Na toto téma by se dalo napsat 15 - 20 takových prací a pokud se o to někdo zajímá, ať sáhne po knize Němeček, J. Jakub Jan Ryba - život a dílo. Praha: SPN, 1963, která se z 85 % tímto zabývá. Abych demonstroval obsáhlost jeho hudební práce, níže uvedu seznam hudebních děl, které složil v období 1782 – 1798 a vedl si velmi pečlivě seznamy: 256 menuetů, 408 německých tanců, 56 duet, 48 tercet, 72 kvartet, 7 kvintetů, 38 koncertů, 87 sonát, 130 variací, 6 zpěvoher a pantomim, 35 serenád a nokturn, 80 písní. Církevní hudba: litanie 8, Salve 5, Venti Snacte 2, árie 20, Stabat Mater 3, Alma 2, Regina coeli 6, offertoria 30, missae breves 24, missae mediocres 6, missae 16, missae pro defunctis 3, aniversarium 1, pastorales 7, pastorely pro venkov 10, nešpory 1, české písně pro klavír 14. Celkem v tomto období je to 1083 skladem. Do smrti napsal ještě cca 300 skladeb. Škoda, že se minimálně polovina díla nedochovala.

Nechci být nekritický svým přístupem, ale v dnešní době je to nepředstavitelné! Vezmeme-li v úvahu, že například sportovci, konkrétně český hokejista a fenomén dnešní doby, Jaromír Jágr, dá za svůj život 1000 profesionálních gólů (jeho celkové, životní příjmy za

hokej a reklamu, se odhadují na 4 miliardy Kč - zdroj nhl.com) a je oslavován, jako celebrita a národní hrdina. Aspoň tedy, že dává příklad mládeži svým přístupem k životu (je abstinent a nekuřák) a sportu. Jakub Jan Ryba napsal přes 1000 hudebních skladeb (a de facto byl na pokraji chudoby), myslím, že je každému jasné, že dát gól, je podstatně méně náročné, než napsat jednu klasickou skladbu. Je vidět, že dnes a dříve, byly úplně jiné životní hodnoty a priority.

V roce 1806 odchází do Prahy Rybův nejstarší syn Josef. Byl to další náklad v jeho nelehké finanční situaci. Polovinu platil Ryba a druhou dával Rybův bratr. I proto v říjnu téhož roku posílá Ryba znovu stížnost na hospodářský úřad, že je krácen o daně (desátky) od chalupářů a sedláků (po dobu 15 ti let nedostával posvícenské koláče), na které měl podle guberniálního nařízení z roku 1787 plné právo. Protože u stání s rychtáři se tato věc nevyřešila, podal Ryba stížnost ke krajskému úřadu. Ten roku 1807 rozhodl v Rybův prospěch (Ryba, 1956, s. 191). Tím si proti sobě ovšem poštvál mnohé rodiče, kteří v odvetě neposílali děti do školy.

V roce 1808, kromě své pedagogické praxe, vydává řadu hudebních děl, například Kancionálek pro českou školní mládež. Od roku 1809 měl Ryba o dalšího nepřítele více. Byl jím nový, hospodářský ředitel Prokop Pokorný, který byl zvyklý na jiné učitele. Nečekal, že Ryba bude tak inteligentní, nebojácný a vzdělaný učitel, se kterým si nejde dělat, co ho napadne, jak byl doposud zvyklý od jiných nevzdělaných učitelů. Proto Rybu nenáviděl a snažil se mu škodit. Nařkl ho, že zkracuje vyučovací hodiny a že má nevhodné chování. Ryba toto vysvětlil písemně a vikář mu dal opět za pravdu. Jak je vidno, tak je v práci neustále uváděno, že měl Jakub Jan Ryba s někým nějaké spory, a to de facto od doby, kdy nastoupil jako učitel do Rožmitálu. Je to ovšem uváděno zcela záměrně, aby bylo pochopeno pod jakým nepříjemným a hlavně neustálým tlakem, po dlouhé roky Jakub Jan Ryba žil. Bude to mít přímou souvislost na konci této práce s jednou teorií, o dobrovolném odchodu pedagoga ze světa. Byla, a je, celá škála dokladů o neustávajících sporech s rodiči (i některých občanů z Rožmitálu), převážně ohledné různých poplatků, či o způsobu jeho pokrokového a systematického pedagogického stylu. Přitom pro většinu občanů Rožmitálu byl obrovskou autoritou. Díky tomu, že se ke všem lidem choval stejně (dokonce i u svých dětí nikdy nepreferoval nikoho), byl srdečný a přímý, jeho skromnost byla pověstná a jeho vnitřní mravní hodnoty byly naprosto pevné a inertní, vůči komukoliv a jakékoliv situaci. Obecně se o něm vědělo, že byl odpůrce udavačství, donašečství,

podlézavosti a pošetilosti. Jelikož se vyznal v zákonech a mnohých oborech nad rámec své profese, byl často zván na různé rady.

Na druhou stranu měl celou řadu odborných ocenění od mnoha úřadů. Roku 1810 (únor) byl opět oceněn v oběžníku školního distribučního úřadu. Byl mimo jiné chválen pro mravnost, horlivost, píli a hlavně pro své pedagogické postupy. Ve stejném oběžníku, ale v prosinci 1812, se bohužel učitelé dozvídají, že všichni musí začít platit osobní daně, od kterých byli do té doby osvobozeni. Pro Rybu to znamenalo, že bude jeho finanční zatížení opět o něco větší.

1.5 Odcházení a smrt Jakuba Jana Ryby

V roce 1812 (leden) přišla zpráva ze školního distrikčního úřadu, že byl zřízen penzijní fond pro vdovy a sirotky po učitelích. Bylo o něj žádáno již od roku 1796 a to školním komisařem Starkou (Němeček, 1963, s. 28). Je možné, že tato zpráva mohla odstartovat některé Rybovy myšlenkové pochody na dobrovolný odchod z tohoto světa. Jsem toho názoru, že při Rybově smyslu pro rodinu, čestnost a sociálně obecně, by nenechal svoji ženu a děti úplně bez prostředků. Tento zákon zajišťoval nějaký stálý příjem...

V červnu roku 1813 dostává Jakub Jan Ryba guberniální (gubernium - správní, zemský úřad) potvrzovací dekret. Tento dekret dostávali pouze špičkoví pedagogové, jakožto vyznamenání. Majitel tohoto dekretu, měl ještě navíc tu jistotu, že nemohl být zbaven služby (tedy práce ve škole a na kůru) z libovůle obce, duchovních nadřízených a správců a vůbec celé vrchnosti. Co se týče jeho četnosti zápisů do školního deníku v posledních dvou letech svého života, tak byly již jen kusé, stručné a nečetné. Němeček uvádí, že začal být více samotářský, zamyšlený a že se jeho trdomyslnost stupňovala. Pracoval více a více a nedbal nikterak na své zdraví. Vycouval stále více ze společenského života, dokonce přestal navštěvovat svůj přátelský kroužek, kde dříve často a rád "muzicíroval". Byl citlivý, podrážděný, netýkavý, urážlivý a háklivý. "Ztratil i nakonec důvěru v lidské přátelství a spravedlnost a počal se vyhýbat styku s lidmi vůbec. Snad i dlouhotrvající choroba k tomu přispěla." (Němeček, 1963, s. 28).

Snažil jsem se doslova vypátrat, co za nemoc Rybu trápilo, nicméně jsem neměl štěstí na vědecky ověřené informace, tedy uvádím, že se mluvilo o tom, že trpěl tzv. Zlatou žílou, tedy hemeroidy a zácpou. Údajně trpěl obrovskými bolestmi.

V roce 1813 načil Jakub Jan Ryba svůj 53. semestr (pololetí) v Rožmitálské škole. Byl jeho posledním... Jediný přítel, který (dle Němečka) Rybovi zůstal nebo spíše kterého toleroval, byl Antonín Reiss (jeho dcera byla matkou Josefa Václava Friče). Ryba se s ním bavil i o svých depresích (trudomyslnosti) a často hovořili na téma poslední věci člověka. Podle toho se dá usuzovat, že sebevražda byla plánovaná dopředu a cíleně. Stále je zde něco rozporuplného. Jakub Jan Ryba byl zastáncem stoicismu, kde sebevražda byla také schvalována, nicméně ale jen v případech, když měl jedinec pocit, že již zná všechno vědění světa a nemá se tak již ničemu přiučit nebo v případě, kdy trpěl nevléčitelnou nemocí. Ryba byl moudrý muž a věděl, že ani jedna z variant není splněna. Bylo to tedy proti stoickému přesvědčení. O moudrosti psal i jeho nejoblíbenější autor, totiž Seneka. "Moudrého člověka ani štěstí nevynáší, ani štěstí nesráží. Vždyť se stále přičiňoval, aby největší statky ukládal do sebe, aby u sebe hledal veškerou radost." (Seneca, 1945, s. 25). Ryba se i tímto celý život řídil.

6. dubna 1814 zažádal Ryba o dovolenou na 7 - 10 dnů. Byl to u něj nevídaný jev. Zdůvodňoval to tím, že chce v Praze navštívit svého nejmladšího bratra, který se měl stěhovat do Brna. Neviděli se dlouhých 23 let. Dosud není jasné, jestli v tom byla pravda nebo se jel za bratrem rozloučit, protože věděl, že jeho pouť je u konce. Také není nikde doloženo, jestli v Praze nakonec byl, tedy je to jistá spekulace.

8. dubna 1815 měl mít s Antonínem Reissem sraz Ryba na domluveném místě u hájenky na Štěrbíně, blízko za vesnicí Voltuší. Když už tam Reiss přišel, bylo pozdě. Nalezl břitvou podřezaného umírajícího Rybu. Ve svých pamětech Frič uváděl, že mu skomírající Ryba stačil ještě ukázat na nedaleko ležící knihu od Sokrata s názvem O nesmrtelnosti duše. Údajně chvíli před tím, než se tam Reiss objevil, slyšel střelnou ránu. Fričovi paměti jsou ale značně nevěrohodné, co se týká této události. Frič měl tyto informace přejaté od své chůvy a navíc časový odstup měl velký vliv na jeho reliabilitu. Podle úmrtního oznámení, které je dostupné, v matrice města Rožmitálu, si Jakub Šimon Jan podřezal hrdlo a krční žíly. Toto uvádí i historikové Bíba a Slavík (František A. Slavík, měl za manželku dceru Rybova nejstaršího syna Josefa), ze kterých čerpal Němeček. Kromě toho O nesmrtelnosti duše nenapsal Sokrates, nýbrž Platon. Ryba byl překladatelem převážně Seneky, kdy si přeložené útvary vedl ve svém deníčku pod názvem Succus et flores. Pokud ho měl u sebe, mohl mít u sebe zároveň Senekův spis O klidu duše (Němeček, 1963, s. 239). Domnívám se, že za Rybovým dobrovolným odchodem mohly depresivní myšlenky, které byly již tak masivně nezvladatelné, že nenašel jiného řešení.

Počátky depresí bychom mohli datovat minimálně od roku 1812. Vše kolem Ryby bylo z dlouhodobého hlediska špatné. Ztratil víru v lidské přátelství a spravedlnost, tím pádem přišel o to, o co celý život usiloval a co ho zdobilo. I přes své špičkové pedagogické působení, kterého se účastnil daleko nad rámec povinného, ho někdo neustále obviňoval, osočoval, bojoval s ním atd. To se opravdu podepíše na psychickém stavu jedince, zvláště pak když se to kontinuálně děje v podstatě 30 let. Toužil cestovat po světě, ale nedočkal se toho. Chtěl být uznávaným dirigentem a kompozitorem ve své milované Praze, světovém městě. Místo toho byl pouze venkovský učitel a venkovský regenschori. Žil a pracoval jako pionýr, co se týče jeho moderních postupů, názorů a metod, ale bylo to vlastně ještě v době feudalismu. Vychovával děti a společnost k lepšímu, přitom kolem sebe viděl útisk, sobectví, nevraživost a nepochopení. Zažil dobu reálných válek, i když roku 1813 byl vyhlášen konečně mír, bylo už pozdě. Zkrátka najednou přišla sebekonfrontace, zjistil, že to pro co celý život usiloval, přišlo vniveč. Obrovské negativní prozření a šok. Neskutečný protinázorový úder s fatálním následkem. K tomu všemu musíme připočíst již zmíněnou dlouhodobou nemoc s trýznivou bolestí.

14. dubna 1815 se uskutečnil pohřeb Jakuba Jana Ryby. Jako sebevraha ho nemohli pochovat na hřbitově, dokonce ho nepochovali ani za zdí hřbitova, což bylo obvyklé. Jeho tělo uložili za město, kam se pohřbívali lidé napadeni morem.

Roku 1852 byla v kostele vsazena pod varhany destička s necelým Rybovým citátem: "Abys byl lepším, pozoruj denně své činy a zkoumej je!". Zasadil se o to farář F. X. Šole, který s Rybou učival ve škole. Tím je jasné, že i farář věděl a věřil, že Ryba neskončil v Pekle jakožto sebevrah, ale že byl duševně nemocný. Až v roce 1855, kdy v Rožmitále působil svobodomyšlnější farář Jan Fahrnich, přestěhovali Jakuba Jana Rybu na nový hřbitov u kostela v Rožmitále a Ryba tak došel konečně zaslouženému klidu.

Hudebníkovi, pedagogovi, sociálnímu pedagogovi, humanistovi, filantropovi, filozofovi, estetikovi, rétorovi, regenschorimu, národnímu buditeli, básníkovi. Těmto všem profesím by měl český národ poděkovat, protože se jimi zabýval Jakub Šimon Jan Ryba.

Bohužel se díky spádu dnešní doby, děje pravý opak a nikdo moc "neděkuje". Mládež nemá ambice se vzdělávat ze zkušeností starých mistrů a ti upadají pomalu do zapomnění, což je škoda. Klesá zájem o vzdělávání a vědění obecně. Drtivá většina lidí neví, co je historicismus a když už to ví, nemohou tento termín využít, protože neznají právě tu historii, nemají co přeceňovat nebo podporovat.

Dovolte mě, abych tuto skutečnost okomentoval mým snad nejoblíbenějším teorémem Jakuba Jana Ryby, který podtrhuje jeho moudrost a zároveň smysl pro dobrý humor:

"Blb, jen umění se směje, protože jen rád v tmách reje."

II. PRAKTICKÁ ČÁST

2 PRAKTICKÁ ČÁST

Co se týče praktické části a tedy výzkumu, byla zvolena metoda rozhovoru. Bylo použito osm volných otázek. Podrobeno výzkumu bylo deset respondentů. V tomto demografickém vzorku se vyskytovalo široké spektrum populace, počínaje lidmi se základním vzděláním, konče jedinci se vzděláním akademickým, byl použit mix muži i ženy ve věku od 20-65 let. Podrobnější popis respondentů bude následovat níže v textu. Co se týče otázek, byly zvoleny tak, aby splnily téma hlavní výzkumné otázky, která zní: "***Jaké je všeobecné povědomí o Jakubu Janu Rybovi v dnešní společnosti a lze jej, po získání základních, podrobnějších informací, považovat za moderního sociálního pedagoga?***"

Vzhledem k predikci, založené na malém předvýzkumu (Disman, 1964, s. 190); (jednoduchá otázka v mém okolí: „...znáš Jakuba Jana Rybu?“ atd.), kdy drtivá většina tázaných nic nevěděla, se rozhovory s většinou respondentů časově velmi prodloužily. Bylo to z důvodů těch, že jsem těmto jedincům v krátkosti dodal data o životě a díle Ryby. Jinak by odpovědi na hlavní výzkumnou otázku, zejména na druhou část, nebyly validní a výzkum by pozbyl smysl. Pro jasnou představu, snadnější orientaci a jakýsi snadnější přechod mezi teoretickou a praktickou částí, bych ještě před samotným výzkumem, uvedl pár vět o počátcích sociální pedagogiky. "Společenské souvislosti výchovy jsou uváděny od pradávna. Už ve starém Řecku filozofové zdůrazňovali myšlenku, že výchova musí zohledňovat a akceptovat zájmy společnosti. Aristoteles ve svém díle Politika uvádí, že lidé musí být vychováváni se zřetelem na platnou ústavu. Prostřednictvím výchovy se měla uskutečňovat diferencovaná příprava lidí. Význam výchovy v souvislosti s přípravou člověka pro jeho společné uplatnění, sociální funkci výchovy, vyzvedá především Platón." (Kraus, Sýkora, 2009, s. 4).

14. - 17. století	Humanismus a renesance. Odklon od Boha k člověku. T. Morus, T. Campanella. Sociální pedagogika byla obsažena v osvícenství.
18. - 19. století	Technická revoluce. Vznik sociologie. A. Comte. Výchova - důležitý prostředek socializace. J. J. Ryba - český pedagog, sociální pedagog. J. J. Pestalozzi. Zakladatel pedagogiky sociální péče. A. Diesterweg. Použil první výraz "Sociální pedagogika"
19. - 20. století	Rozvoj a aplikace sociálních disciplín

P. Natorp. Nejčastěji uváděn jako zakladatel sociální pedagogiky
G. A. Lindner - Vytvořil soustavnou koncepci sociální pedagogiky, nestihl ji ovšem vypracovat v normativní blok.

(Kraus, Sýkora, 2009, s. 4 - 5, mimo Jakuba Jana Ryby).

2.1 Metody výzkumu - rozhovor

V této podkapitole se budu věnovat konkrétní metodě výzkumu, kterou jsem použil na tuto bakalářskou práci. Původně jsem chtěl použít metodu dotazníku, ale po již výše zmíněném malém předvýzkumu, jsem od této myšlenky upustil a udělal jsem změnu. Po zralé úvaze a konzultaci s panem docentem Jůzlem, jsem se rozhodl, že budu data sbírat pomocí metody rozhovoru. Uvedu několik truismů o této metodě.

Rozhovor je statisticky nejpoužívanější, metodou výzkumu. Jedná se o polostrukturovaný, kvalitativní výběr. Rozhovor by měl být pro obě strany (výzkumník vs. respondent) nestresující záležitostí a měl by probíhat v přátelské atmosféře. Proto je potřeba dodržet určité postupy, doporučení či zásady, tak jak dojít ke správnému cíli, tedy mít co nejvíce hodnověrných dat od respondenta. Tato doporučení mohou být například tyto:

- neklást nejednoznačné otázky, tedy otázky na které se nedá ani jednoznačně odpovědět
- neklást otázky, které odbíhají od daného tématu
- otázky by měly být srozumitelné a jasné
- výzkumník by měl být připraven se svojí osnovou dopředu a ne ji tvořit narychlo, až u samotného výzkumu
- tazatel by měl mít jasně daný cíl, což předpokládá, že je jasně položena hlavní výzkumná otázka
- místo, kde rozhovor probíhá, by mělo být klidné a fyzicky a psychicky přijatelné, hlavně pro respondenta

Rozhovor je sice nejpoužívanější druh komunikace, to by ale nemělo svádět k tomu, že se jedná o něco naprosto triviálního a dá se to proto použít bez důkladné přípravy. Rozhovor probíhá mezi dvěma i více jedinci, pomocí otázek a odpovědí, což by mělo vést

k nějakému stanovenému cíli. Dalším předpokladem pro kvalitní výsledek, je společná jazyková vybavenost účastníků rozhovoru a měli by mít i obdobné portfolio slovní zásoby. Charakterem rozhovoru může být formálnost nebo neformálnost. Formální rozhovor bývá zpravidla naplánovaný, jak časově, tak i místně. Má předem stanovené cíle a řídí se etiketou, například pracovní rozhovor, přijímací ústní pracovní řízení atd. Neformální rozhovor není tak svázán pravidly jako formální. Nemusí mít vždy nutně stanovené cíle a ve společnosti jako takové se vyskytuje mnohem častěji. Rozhovor může mít kvalitativní, ale i kvantitativní přístup. "Filozofickým základem kvantitativního výzkumu je existence jedné objektivní reality, venkovního světa, který nezávisí na našich citech a přesvědčení. Toto je vlastně hledisko logického pozitivismu" (Jůzl, 2010, s. 168). Ideálním řešením jsou přírodní vědy, které jsou přesné, objektivní a mají nestranný pohled na jevy. Nad to ještě jsou vybaveny nejmodernějšími výzkumnými metodami. U kvalitativního zkoumání vede rozhovor jediný výzkumník a dělíme ho ještě na volný, polostrukturovaný a strukturovaný. Zatímco u kvantitativního výzkumného rozhovoru se do sběru dat zapojuje více výzkumníků. Dle Průchy (2006), se "kvantitativní výzkum" dostal pod kůži, co se týče názvosloví českých výzkumníků, nicméně je nesprávný. V zahraničí se označuje jako pozitivistický či novopozitivistický. Tedy kvantitativní výzkum v pedagogice pracuje přesně zaměřeným způsobem, který je typický pro přírodní vědy: má přesně dané předměty výzkumu, již na počátku výzkumu stanovuje hypotézy, které následně ověřuje skrz moderní metody. To vše vede k přesně formulovaným závěrům, které jsou ještě okomentovány pravděpodobností, jak moc je zkoumaný vzorek podobný celé společnosti (Jůzl, 2010, s. 169).

"Kvalitativní výzkum přistupuje ke zkoumaným jevům se snahou popsat je v jejich jedinečnosti, se zachycením jejich specifických rysů, které se vymykají kvantitativní analýze s objasňováním kontextu souvislostí." (Jůzl, s. 170). V kvalitativním výzkumu se dopředu neověřují přesně dané předpoklady. Získávaná data se transformují do formulací v průběhu pozorování a popisu daných jevů, kdy popis je naprosto podrobný. V kvalitativním výzkumu se nepopisují soubory jevů nebo subjektů, ale konkrétní případy. Nezřídka jsou popisovány i názory a prožitky aktérů (Jůzl, 2010, s. 170).

Volný rozhovor je nestrukturovaný a neformální. Tedy se mnohdy stane, že respondent ani nepozná, že se účastnil nějakého výzkumného procesu. Bývá zde ale problém se zpracováním dat a vyhodnocením výsledků.

Polostrukturovaný rozhovor je řízen z části. Výzkumné otázky má tazatel připraveny dopředu. Výhoda je že se otázky mohou přizpůsobit dané situaci a tedy dají se měnit (doplnit, vynechat atd.). Zpracování a vyhodnocení dat je tedy poměrně snazší, než je tomu u volného rozhovoru.

Strukturovaný rozhovor má nejpřísnější pravidla. Otázky a jejich pořadí je přesně dané, někdy dokonce i omezené časem. Uzavřené otázky jsou pokládány tak, aby odpověď byla co možná nejkratší. Přirozená komunikace během výzkumu je vyloučena. Vyhodnocení je ale bleskové, mnohdy se vyhodnocení provádělo dle šablon. V dnešní elektronické době jsou tyto postupy potlačeny na úkor PC.

Rozhovor patří do skupiny takzvaných "Malých pedagogicko - srovnávacích metod". Do této skupiny náleží kromě rozhovoru i dotazník, studium pedagogických dokumentů (výtvorů) dokumentujících činnost žáka nebo učitele. Tyto metody se uplatňují sdruženě za použití minimálně dvou metod, anebo (častěji) se uplatňují komplexně. Pokud zkombinujeme více metod, děláme to pro to, aby výsledky výzkumu byly co nejpřesnější, tedy nejobjektivnější. Příklad kombinace u malých pedagogických výzkumných metod:

- Pozorování a studium pedagogických dokumentů
- pozorování a rozhovor

Výsledné výstupy a závěry výzkumů se mohou spojovat s dedukcemi oborů, které jsou příbuzné pedagogice. Patří sem ku příkladu filozofie, sociologie, biologie, psychologie a podobně. Toto je součástí vzniku procesu zvaného deduktivní systém o výchově člověka, jenž tvoří obsah pedagogiky.

Metoda **rozhovoru**, též nazývána **explorace**, je používána nejčastěji u pracovníků pedagogických v obecné rovině (rodiče, vychovatelky, kantoři), kdy se tito zaměřují na edukanty (zjišťují se subjektivní postoje k pojetí, metodám a obsahu pedagogicko - edukační práce postoje ke škole, k výchovným institucím, k výchovným předmětům, k třídě, k vyučujícím a v neposlední řadě k sociálnímu klimatu). Rozhovor může být individuální, kolektivní, řízený (podle stupně připravenosti tazatele v oblasti pokládaných otázek) nebo improvizovaný. Ten bývá v mnoha případech cennější, protože díky domácí atmosféře (nebo třeba i v peniterciárním prostředí), zprostředkuje těsnější a intimnější kontakt se zkoumaným jedincem (Jůzl, 2010, s. 165).

V této bakalářské práci jsem použil metodu kvalitativního, polostrukturovaného rozhovoru.

2.2 Výzkumné otázky - konkrétní znění

V této kapitole se budu zabývat konkrétními otázkami, které jsem používal u výzkumu. Vzhledem k tomu, že jsem použil metodu rozhovoru, tak někdy otázky na výzkumný objekt nebyly pochopitelně zcela dodrženy. Jindy bylo položeno více doplňkových otázek. Těmi se zde ale nebudu zabývat, budou v práci uvedeny v další části, kdy bude prezentován úplný, kompletní rozhovor s vybraným respondentem.

1. Kdo to byl Jakub Jan Ryba, řekněte vše, co o něm víte?

2. Jak vnímáte dobu a místo, ve které žil a pracoval Jakub Jan Ryba?

3. Proč si myslíte, že je v dnešní době tak málo lidí, kteří ví o Jakobovi Janu Rybovi víc, než to že to byl "...nějaký skladatel, který napsal nějakou koledu..."?

4. Myslíte se, že by se v dnešních osnovách dějepisu pro základní a střední školy mělo začít psát o Jakobu Janu Rybovi, "Hej mistře, vstaň bystře"?

5. Rozdělte prosím podílově (v %) všechny Rybovi role, v tomto pořadí: pedagog, sociální pracovník - pedagog, hudební skladatel a národní buditel?

6. Napadá Vás nějaká podobnost Jakuba Jana Ryby s jinou historickou osobou či osobností, myslím tím převážně na území dnešního Česka a Moravy?

7. Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Pokuste se prosím hypoteticky odpovědět, jako by tento výzkum proběhl včera, tedy kdy jste ještě nedostal ode mne, základní data o životě a práci Jakuba Jana Ryby.

8. Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Odpovězte v reálném čase, tedy i s dnešními nově nabytými daty.

Pojďme k rozboru výběru otázek:

1. Kdo to byl Jakub Jan Ryba, řekněte vše, co o něm víte?

To je testovací otázka ve smyslu toho, abych zjistil, jak hluboké znalosti jedinec má. Ve výsledku to stejně dopadlo tak, že jsem úplně všem respondentům, musel udělat osvětu, někomu větší a někomu menší.

2. Jak vnímáte dobu a místo, ve které žil a pracoval Jakub Jan Ryba?

Zde mi šlo o to, abych si ověřil znalost historickou a donutil jednotlivé respondenty k aplikaci nových získaných dat k osobě Jakuba Jana Ryby. Řečeno jednoduše, aby se ještě více zamysleli a "dostali pod kůži" Jakuba Jana Ryby. V druhé fázi byl záměr takový, abych poznal, v jakém vztahu jsou k době a vesnickému prostředí a následně i k Národnímu obrození.

3. Proč si myslíte, že je v dnešní době tak málo lidí, kteří ví o Jakobovi Janu Rybovi víc, než to že to byl "...nějaký skladatel, který napsal nějakou koledu...“?

Tato zcela otevřená otázka měla za záměr, aby si respondenti sami uvědomili, jak málo jsme v 21. století vlastenečtí a jak málo máme úctu k naší historii, jak málo z ní vycházíme a čerpáme a jak necháváme upadnout do zapomnění velké mistry naší historie, což se týká i těch nejpopulárnějších (Hus, Komenský, atd.).

4. Myslíte se, že by se v dnešních osnovách dějepisu pro základní a střední školy mělo začít psát o Jakobu Janu Rybovi, kromě hudební výchovy "Hej mistře, vstaň bystře"?

Tato otázka obsahově přímo navazuje na otázku číslo 3. Jde o to, aby sami respondenti vyslovili nějaké prevenční myšlenky a podpořili myšlenku o upadajícím zájmu o historii a vlastenectví.

5. Rozdělte prosím podílově (v %) všechny Rybovi role, v tomto pořadí: pedagog, sociální pracovník - pedagog, hudební skladatel a národní buditel?

U této otázky jsem chtěl zjistit, v jaké roli nejvíce vidí Jakuba Jana Rybu. Vzhledem k tomu, že je to podílové rozhodování vyjádřené v procentech, jedná se o čistě statistickou otázku, na kterou se dá odpovědět rychle a přesně, nicméně i zde se respondenti zdrželi a bojovali sami se svým úsudkem a měnili ho.

6. Napadá Vás nějaká podobnost Jakuba Jana Ryby s jinou historickou osobou či osobností, myslím tím převážně na území dnešního Česka a Moravy?

Tato otázka měla opět udělat "medvědí" službu české historii a donutit respondenty k myšlenkové konzistenci ohledně Jakuba Jana Ryby. Pokud budou respondenti spravedliví, měli by tvrdit, že nikdo takový podobný nebyl. Pokud vezmeme v úvahu atributy geografického prostředí, dobu a velké kombinace rolí, neměl by být někdo ve shodě, alespoň na území dnešních Českých a Moravských zemí. Pro jistotu dodávám, že nejsem historik, takže toto tvrzení nemusí být zcela reliabilní a tudíž i korektní.

7. Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Pokuste se prosím hypoteticky odpovědět, jako by tento výzkum proběhl včera, tedy kdy jste ještě nedostal ode mne, základní data o životě a práci Jakuba Jana Ryby.

Otázka sloužící jako zpětná vazba a zodpovězení predikce, která byla, že většina respondentů odpoví záporně.

8. Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Odpovězte v reálném čase, tedy i s dnešními nově nabytými daty.

Jasná, přímá otázka se zcela zřetelným záměrem, která aplikuje část hlavní výzkumné otázky.

2.3 Výběr respondentů, popis zkoumaného vzorku

V této části bakalářské práce se budu zabývat popisem demografického vzorku. Jedince podrobené rozhovoru jsem vybíral z okruhu mých dobrých přátel. **Raport**, tedy vzájemný dobrý a důvěryhodný vztah mezi výzkumníkem a respondentem, byl takřka 100 %. Ne proto, že bych si chtěl situaci ulehčit, ale aby byla vytvořena velmi dobrá a uvolněná atmosféra během samotného výzkumu, což je taky jeden z mnoha faktorů, který ovlivňuje celkový výsledek práce (Jůzl, 2010, s. 165).

Pro lepší identifikaci jsem jednotlivé výzkumné objekty, pojmenoval jejich křestními jmény. I když musím poznamenat, že ani jediný nebyl proti tomu, abych zveřejnil veškeré jejich relevantní osobní údaje, nicméně mě to nebylo doporučeno právníkem, protože do budoucna se lidé mění a mohl bych se dostat do potíží. S písemným souhlasem jsem

nechtěl vyrukovat, protože by to vyžadovalo úředně ověřený podpis a již by se vytratila, právě ta pozitivní nálada, o které se zmiňuji výše. V jednotlivém popisu použiji křestní jméno, věk, nejvyšší dosažené vzdělání a současné zaměstnání. Pohlaví je zřejmé z křestního jména. Při výběru respondentů jsem se snažil o pestrost vzorku. Všichni respondenti jsou občany české republiky.

- *Hana*, 44 let, středoškolské, humanitní vzdělání, archivářka v bance
- *Daniela* 60 let, základní vzdělání, důchodkyně, ale IČO, finanční poradkyně
- *Anna* 20 let, středoškolské, umělecko - technické vzdělání, servírka
- *Pavel* 33 let, vysokoškolské vzdělání (RNDr. a PhD)., technický ředitel v IT firmě
- *Daniel* 32 let, středoškolské vzdělání, technicky zaměřené, Projekt manažer (IT)
- *Eva* 85 let, vysokoškolské vzdělání (Ing.), důchodkyně
- *Libor* 40 let, středoškolské technické vzdělání, překladatel (IČO)
- *Oldřich* 33 let, vysokoškolské, umělecké vzdělání (Bc.), marketing a grafika
- *Renata* 54 let, vysokoškolské vzdělání (Mgr.), speciální pedagog
- *Jiří* 35 let, základní vzdělání, prodavač (OSVČ)

Všichni respondenti žijí a pracují v krajském městě Brně.

Ve výzkumném vzorku je tedy 5 mužů a 5 žen. Co se týče vzdělání, tak 2 lidé se základním vzděláním, 4 lidé se středoškolským vzděláním a 4 lidé s vysokoškolským vzděláním. Z hlediska pracovního poměru jsou zde 2 důchodci, 3 lidé samostatně výdělečně činní a 5 zaměstnanců.

2.4 Vlastní výzkum, analýza a interpretace výsledků

Délka rozhovoru byla individuální a pohybovala se mezi 60 - 90 minutami a zde musím dopředu avizovat, že časově delší výzkum byl ve vzorku "ženy". Abych byl korektní, musím říct, že z celkového času jednoho rozhovoru, zabrala osvěta a data, která jsem předával jedincům, přibližně 20 - 30 minut.

Nyní bych přistoupil k poměrně podrobné ukázce jednotlivého rozhovoru. Nebude to přepsáno úplně autenticky. Zkoumaným jedincem bude pan Pavel, kterému jak už jsem uvedl výše, je 33 let. Vystudoval obecné (klasické) gymnázium, kde se spíše věnoval přírodním vědám. Nicméně má za sebou i výuku základů latinského jazyka, což je jeho společná vlastnost s Jakubem Janem Rybou. Další společný bod s Rybou je pedagogické minimum, pan Pavel je externí učitel na Masarykově univerzitě, kde přednáší na katedře informatiky. Další vlastnost Pavlova je velmi vysoké IQ. Certifikovaný test u společnosti MENSA ČR, mu naměřil 152 bodů. Pracuje jako technický ředitel v IT firmě, která se zabývá vývojem a prodejem speciálních softwarů. Je to světově uznávaný architekt na programování a i přesto, že je velmi úzce zaměřen na svoji profesi, má neuvěřitelný přehled i v jiných oborech. To by asi mělo stačit k představení zkoumaného jedince.

1. Kdo to byl Jakub Jan Ryba, řekněte vše, co o něm víte?

PAVEL: *"Z dob gymnazijních mám v hlavě, že to byl nějaký učitel se zaměřením na hudbu v době národního obrození, který se angažoval také jako národní buditel. Taky si vybavuju, že si vedl nějak podrobně zápisky o vedení školy nebo něco v tom smyslu, jak se to jmenovalo? "*

JÁ: *"Myslíš slavné školní deníky Jakuba Jana Ryby? "*

PAVEL: *"Ano, přesně tohle jsem měl na mysli! Já o něm vím docela dost, ne?:-)"*

JÁ: *"No je to smutné, ale ano oproti ostatním, mým kamarádům, toho víš dost, na to že pracuješ úplně v jiném oboru. musím se Ti ale přiznat, že já, než jsem nastoupil na vysokou školu, tento obor, tak jsem si myslel, že Jakub Jan Ryba byl pouze muzikant... ,"*

PAVEL: *"No já totiž mám nějaké info od učitele latiny, který měl Rybu rád a často o něm mluvil. Zajímavé je, že se k Rybovi dostal přes Seneku, kterého rád četl v originále. Takže si vlastně teď ještě vybavuji, že Ryba používal na tehdejší v dobu nějaké moderní pedagogické metody, ale přesnou specifikaci fakt nevím. A poslední věc, kterou si vzpomenu, je to že si sám vzal život, tuším se podřezal v nějakém lese, kde je dnes památník. Ta smrt měla být v souvislosti s tím Senekou, nějak... Víc ale fakt nevím."*

JÁ: *"Velmi nadstandardní výkon. Díky. Pojdme k otázce číslo 2."*

2. Jak vnímáte dobu a místo, ve které žil a pracoval Jakub Jan Ryba?

PAVEL: *"Když se na to dívám globálně, tak já osobně obecně uznávám několik milníků v dějinách Česka. Je to doba Karla IV, události po Bitvě na Bílé hoře, právě Národní obrození, doba T. G. Masaryka a Sametová revoluce. Čili osobně ta doba, ve které žil a pracoval je pro mě hodně oblíbená a přikládám jí zásadní význam. Když se zamyslím nad místem, tedy vesnicí nebo malé městečko v Čechách, tak o tom skoro nic nevím. Osobně si myslím, když vezmu v potaz to, co jsem se dnes dozvěděl od Tebe, tak je škoda že Jakub Jan Ryba nepůsobil v Praze (když nepočítám jeho studia). To by jeho význam byl chápán úplně jinak a možná by se o něm učilo skoro jak o Komenském..."*

JÁ: *"Poměrně silná slova, jak ses k té předpovědi dostal?"*

PAVEL: *"Pokud by pracoval v Praze, tak tvrdě, precizně a nekompromisně jak v tom Rožmitálu, určitě by si ho někdo všiml, no a pak by byl jen kousek od svého snu v podobě cestování. V Praze by měl mnohem více peněz a u toho cestování, které mimochodem tenkrát asi znamenalo, služební, tedy pracovní cesty, by si udělal jméno v celé Evropě. Tak by se zařadil u nás po bok právě Jana Amose Komenského. Mimochodem je někdo uznávanější než Komenský?"*

JÁ: *"Myslíš u nás v ČR?"*

PAVEL: *"Ne, myslím ve světě. U nás je to určitě Komenský, že?"*

JÁ: *"Ano u nás Komenský, stejně jako pro malou část světových odborníků. Pro většinu světa je ten hlavní velíkán a zakladatel Francouz Jean - Jacques Rousseau, bohužel..."*

PAVEL: *"Aha vidíš. Na toho jsem úplně zapomněl. To bude tím, že si ho vedu pod hlavičkou filozofů."*

3. Proč si myslíte, že je v dnešní době tak málo lidí, kteří ví o Jakubovi Janu Rybovi víc, než to že to byl "...nějaký skladatel, který napsal nějakou koledu..."?

PAVEL: *"No obávám se, že v mém okolí je mnoho lidí, kteří ani neví, že existuje nějaká Rybova koleda a někteří vlastně ani neví, kdo to je Jakub Jan Ryba. A proč si myslím, že v dnešní době málo lidí zná osud a poslání"*

Jakuba Jana Ryby? Protože má špatný marketing a není to komerční zboží. Pokud vezmu do úvahy, že jsi mě říkal, jak málo odborné literatury, poslední vydání bylo v šedesátých letech, tak mě to ani nepřekvapuje.

JÁ: "Máš nějaké návrhy, jak tuto situaci zlepšit?"

PAVEL: "Myslíš osvětu a znalosti o Jakobovi Janu Rybovi?"

JÁ: "Ano. "

PAVEL: "Hypoteticky bych věděl, ale prakticky...? Stačilo by, aby pár bohatých filantropů zasponzorovalo v ČR reklamní kampaň. Roadshow ve všech podstatných městech na náměstích, které by moderovali celebrity. Třeba takový Marek Eben by do toho určitě šel a ještě s radostí. Zaplatit reklamu v celostátní TV, režírovanou prestižními režiséry, uváděnou v hlavním vysílacím čase. Já vím, že je to jako boj s větrnými mlýny, ale takových třeba 20 - 30 miliónů amerických dolarů by na tu akci pohodlně stačilo a přední světoví boháči mají na kontech mnohem více, v té první desítce jsou pánové, kteří mají na kontě, dle Forbesu (časopis) každý třeba 50 000 000 000 dolarů. Kdyby dal každý z první dvacítky nejbohatších lidí 1 000 000 dolarů, ani by to nepoznal. No ne?"

JÁ: "Hypoteticky to zní dobře, pokud dobře počítám, tak by jim zbylo 49 999 000 000 dolarů. Opticky je to méně, ale asi je to marginální. Máš ještě nějaký, reálnější návrh?"

PAVEL: "Tak jedině snad, kdybys dokázal zfanatizovat nějakého ministra školství, který by upravil školní osnovy od mateřské školky, až po vysoké školy a dohlížel na ně po celou dobu 4 let."

JÁ: "Zajímavé. Pojdme raději dál. Více méně, jsi ale plynule, úplně náhodou, přešel k další otázce."

4. Myslíte se, že by se v dnešních osnovách dějepisu pro základní a střední školy mělo začít psát o Jakobu Janu Rybovi, kromě hudební výchovy "Hej mistře, vstaň bystře"?

PAVEL: "Já bych to po dnešním rozhovoru doporučoval. Na základní škole v hodinách dějepisu, jako následníka a pokračovatele Jana Ámose Komenského. Pak bych se také určitě o Rybovi zmínil v době národního obrození, jako o lokálním buditeli v jižních Čechách. A samozřejmě i v hudební výchově nebo jak se to teď

jmenuje. Na středních školách bych ho zmínil opět v dějepise, ale i ve společenských vědách, kde se již kastuje na pedagogiku, sociologii, hudební výchova. No a na vysokých školách se Ryba, jak vidím, vyučuje."

JÁ: *"Vlastně to tak úplně není pravda, za celé tři roky studia sociální pedagogika, se o Jakobovi Janu Rybovi zmiňuje pouze jednou, hned v prvním semestru, v základech pedagogiky, kde je mu věnován snad jeden odstavec o cca 10 - 15 řádcích"*

PAVEL: *"Vidíš to, tak i na tu vysokou školu by mělo dojít."*

JÁ: *"Vzhledem k tomu, že se otázky číslo 3 a 4, a hlavně odpovědi, docela promísily, můžeme jít k otázce číslo 5."*

5. Rozdělte prosím podílově (v %) všechny Rybovi role, v tomto pořadí: pedagog, sociální pracovník - pedagog, hudební skladatel a národní buditel?

PAVEL: *"Otázka vypadá na první pohled jednoduše, když chci ale odpovědět, tak si najednou nejsem tak jistý."*

JÁ: *"Co jsi chtěl dát jako první. Ten první dojem, myšlenka může být nejintuitivnější."*

PAVEL: *"Řeknu Ti to bez procent, ale seřadím to podle nejdůležitosti, podle mě. Pedagog, hudebník, národní buditel, sociální pracovník."*

JÁ: *"Poprosím Tě, zkus tam zapracovat ty procenta."*

PAVEL: *"Pedagog - 40 %, hudebník - 30 %, národní buditel - 10 %, sociální pracovník 20 - %. Vidíš, nakonec jsem to na poslední chvíli ještě změnil."*

JÁ: *"Však to je dobře, on je totiž rozdíl dát něčemu pořadí dle priorit a rozdělit určitý omezený budget mezi několik subjektů. Je to trošku jako hra s vyvažování staré, pákové váhy."*

PAVEL: *"To jsi řekl úplně přesně! Jaká je další otázka?"*

6. Napadá Vás nějaká podobnost Jakuba Jana Ryby s jinou historickou osobou či osobností, myslím tím převážně na území dnešního Česka a Moravy?

PAVEL: *"Opět odpovím ve dvou pohledech. Před tímto Tvým výzkumem, bych se snažil hledat srovnání mezi pedagogy, muzikanty a národními buditeli. Takže pedagog*

mě napadá ihned Jan Ámos Komenský, byť co se týče slávy ve světě a pedagogické práce, tak je tam podobnost maximálně tak z 25 %. Použil jsem procenta, navedla mě k tomu minulá otázka, zdá se mě to vhodnější, než abych odpověděl, že vlastně s nikým extra podobnost nevidím. Může to tak být?

JÁ: *"Vlastně to nevádí vůbec, aspoň se toho dozvím více i hypoteticky."*

PAVEL: *"Co se týče hudby, tak tam toho moc nevím, ale pokud mám něco říct, tak mě napadá souvislost s Myslivečkem, ale asi je to tím, že jsou to oba Češi a působili zhruba ve stejné době."*

JÁ: *"Takže kolik procent? "*

PAVEL: *"Zřejmě tak maximálně 7 - 8%..."*

JÁ: *"A co Jan Křtitel Vaňhal, ten Ti nic neříká?"*

PAVEL: *"Ne, kdo to byl?"*

JÁ: *"Rybův současník, hudebník a hudební pedagog, převážně působící ve Vídni. Zkomponoval na 100 symfonií, 100 klavírních koncertů, klavírní sonáty, fugy atd."*

PAVEL: *"Tak to se omlouvám, o tom bohužel nic nevím."*

JÁ: *"Nevadí a co poslední část, totiž podobnost s nějakým Národním buditelem"*

PAVEL: *"Tady mám jasno, zde je mě nejbližší s Karlem Havlíčkem Borovským, stejný humor, stejné verše a říkanky. A myslím si, že Ryba toho pro Národní obrození udělal více, než K. H. Borovský. Procenta? Tak asi 60 %. Ale ještě musím říct, že mě napadla jistá podobnost s mistrem Janem Husem..."*

JÁ: *"Můžeš to prosím více rozvést?"*

PAVEL: *"Hus taky přednášel PRAVDU a nechal se kvůli tomu i upálit. No a Ryba, ten také celý život usiloval o to, že pravda se má říkat nahlas a všem, navíc ty jeho křesťanské skladby a texty, to je de facto takové kázání, jako u Husa. Když to hodně nadsadím, tak Jakub Jan Ryba už byl prosazováním pravdy a nových postupů tak unaven, že za to nakonec taky zemřel, i když ta exekuce byla trochu jiná, než u Husa. Tady dávám 30 % shodu. Stačí to tak? "*

JÁ: *"Určitě, je to vynikající přístup, díky. Pojdme k další otázce."*

PAVEL: *"Ještě Ti dlužím odpověď po tom, co jsem se od Tebe dozvěděl ta skutečná a správná data. Po dnešku bych odpověděl, že Jakub Jan Ryba není podobný nikomu, že je to originál v tom nejlepším, slova smyslu a těžko kopírovatelný. Není to moc hysterická nebo fanatická odpověď?"*

JÁ: *"Vůbec ne, to jsou Tvoje názory a předchozí odpověď plní i částečný cíl této práce, tedy dostat Jakuba Jana Rybu do povědomí lidí."*

7. Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Pokuste se prosím hypoteticky odpovědět, jako by tento výzkum proběhl včera, tedy kdy jste ještě nedostal ode mne, základní data o životě a práci Jakuba Jana Ryby.

PAVEL: *"Odpověď by byla, že nebyl pedagogem, tedy ani sociálním pedagogem, to' vše."*

JÁ: *"Ok. Díky, můžeme k další a poslední otázce."*

8. Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Odpovězte v reálném čase, tedy i s dnešními nově nabytými daty.

PAVEL: *"Jednoznačně si myslím, že ANO. "*

JÁ: *"Tak to bylo vše. Mockrát Ti díky za čas."*

PAVEL: *"Nemáš vůbec zač, naopak já děkuji Tobě, že jsem se něco nového dozvěděl, navíc v tak lehce stravitelné formě a příjemném pedagogickém prostředí :-)."*

Takže to byl vybraný jedinec ze zkoumaného vzorku a jeho podrobné znění výzkumného rozhovoru. Teď bych rád prezentoval ve velmi zkrácené podobě některé odpovědi všech respondentů. Otázky 1, 2 a 3 ponechme stranou, na ty není jednoznačná a jasná odpověď. Ty byly položeny pro to, aby více méně doplnili znalosti respondentů a aby vznikla lepší atmosféra ve výzkumu, tím že se díky delší konverzaci, odbourala formální atmosféra, pokud tedy vůbec byla. Jak jsem již uvedl v předchozím, se všemi tázanými jedinci mám přátelský vztah.

Otázka číslo 4. Myslíte se, že by se v dnešních osnovách dějepisu pro základní a střední školy mělo začít psát o Jakubu Janu Rybovi, "Hej mistře, vstaň bystře"?

Odpovědi:

Hana: Ano. *Daniela*: rozhodně ano. *Anna*: asi ano. *Pavel*: Rozhodně ano. *Daniel*: asi ano. *Eva*: rozhodně ano. *Libor*: ano. *Oldřich*: ano. *Renata*: rozhodně ano, *Jiří*: asi ne.

Z hlediska bipolárního vyhodnocení na muže a ženy, kdy vzorek je vybrán účelně napůl, to zde vychází takhle:

Ženy: 5 x ANO; 3 x rozhodně ano, 1 x ano a 1 x asi ano. Je zde 100 % shoda.

Muži: 4 x ANO; 2 x rozhodně ano, 1 x ano, 1 x asi ano a 1 x asi ne. 75 % shoda.

Otázka číslo 5. ***Rozdělte prosím podílově (v %) všechny Rybovi role, v tomto pořadí: pedagog, sociální pracovník - pedagog, hudební skladatel a národní buditel?***

Zde vyberu jen procentuální vyjádření k roli sociálního pedagoga a místo na kterém se umístila tato role.

Hana: 35 % a druhé místo. *Daniela*: 50 % a první místo. *Anna*: 15 % a třetí místo. *Pavel*: 20 % a třetí místo. *Daniel*: 10 % a třetí místo. *Eva*: 30 % a druhé místo. *Libor*: 20 % a druhé místo. *Oldřich*: 25 % a druhé místo. *Renata*: 25 % a druhé místo, *Jiří*: 10 % a poslední místo.

Zde uvedu průměr v procentech, kolik byl dán na roli sociálního pracovníka. Bylo to **24 %**. Průměrně se role sociálního pedagoga umístila na **třetím místě**.

Otázka číslo 6. ***Napadá Vás nějaká podobnost Jakuba Jana Ryby s jinou historickou osobou či osobností, myslím tím převážně na území dnešního Česka a Moravy?***

Zde nemá smysl moc pracovat s čísly. S přehledem respondenti tipovali Jana Ámose Komenského. Dále byly zmíněny tyto jména: Mistr Jan Hus, Karel IV., J. Mysliveček, K. H. Borovský, A. Jirásek a Don Bosco.

Otázka číslo 7. ***Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Pokuste se prosím hypoteticky odpovědět, jako by tento výzkum proběhl včera, tedy kdy jste ještě nedostal ode mne, základní data o životě a práci Jakuba Jana Ryby.***

Hana: ne. *Daniela*: ne. *Anna*: ne. *Pavel*: ne. *Daniel*: ne. *Eva*: spíše ano. *Libor*: ne. *Oldřich*: ne. *Renata*: rozhodně ano, *Jiří*: ne.

Opět z hlediska bipolárního vyhodnocení na muže a ženy:

Ženy: 2 x ANO; 1 x rozhodně ano, 1 x spíše ano a 3 x NE. Pro NE bylo 60% žen.

Muži: 0 x ANO; 5 x NE. Pro NE bylo 100 % mužů.

Pro **celý vzorek** dohromady bylo tedy 6 x NE a pouze 2 x ANO. **25% ANO a 75 % NE.**

A poslední otázka číslo 8. *Byl podle Vás Jakub Jan Ryba sociálním pedagogem? Odpovězte v reálném čase, tedy i s dnešními nově nabytými daty.*

Hana: jednoznačně ano. *Daniela:* jednoznačně ano. *Anna:* jednoznačně ano. *Pavel:* jednoznačně ano. *Daniel:* jednoznačně ano. *Eva:* jednoznačně ano. *Libor:* jednoznačně ano. *Oldřich:* jednoznačně ano. *Renata:* rozhodně ano, *Jiří:* asi ano.

Zde je **100 % shoda**, napříč celým spektrem vyhodnocovacích metod a jakýmkoliv hypotetickým i praktickým dělením respondentů do podskupin.

Všichni respondenti, kteří byli podrobeni výzkumu, jednoznačně vnímají Jakuba Jana Rybu, jako sociálního pedagoga. Kromě jednoho všichni odpověděli **jednoznačně či rozhodně ANO**. Jediný respondent odpověděl "asi ano". Tento respondent (Jiří) ovlivnil i výsledky skupiny v předešlých otázkách. Zde bych diferentní odpovědi přičítal jeho pouze základní vzdělání a celkový přístup k "prázdnému" životu. Například paní Daniela má také základní vzdělání, nicméně je velmi sečtělá, cestuje a celkově se zajímá o historii a kulturu.

Hlavní výzkumná otázka zněla? "Jaké je všeobecné povědomí o Jakubu Janu Rybovi v dnešní společnosti a lze jej, po získání základních, podrobnějších informací, považovat za moderního sociálního pedagoga?". To myslím bylo zodpovězeno a druhý cíl této práce, a to sice, dostat data o Jakubovi Janu Rybovi, do podvědomí širší laické veřejnosti, byl také "nastartován" formou předvýzkumu a výzkumu.

ZÁVĚR

"Badatel, který nachází to, co hledá, vykonává v podstatě dobrou práci školáka; tím, že myslí na to, co touží najít, často zanedbává znaky, i když maličké, které přinášejí něco jiného než objekt jeho předvídání. Skutečný vědec naopak pozorně vnímá i nejmenší detaily, nejmenší indikace, které ho neupoutaly na začátku a které se mohou ukázat, jako nejzávažnější - je připraven na objevy." (Pelikán, 1998, s. 239).

Po celou dobu práce na tomto výzkumu, bylo cílem snažit se řídit tímto citátem (L. Leprince – Ringuet – historik, fyzik, inženýr). Ještě než byla započata tato bakalářská práce, bylo nastudováno skoro vše, co je výše uvedeno. Cílem této práce bylo zjistit, co lidé vědí o Jakubovi Janovi Rybovi. Při predikci, že mnoho ne, jim dodat ty správné informace, které co nejlépe a nejrychleji vystihnou podstatu celoživotní práci Jakuba Jana Ryby. Další část, obsažená v hlavní výzkumné otázce byla ta, zda byl Jakub Jan Ryba sociální pedagog z pohledu laické veřejnosti.

Co se týče samotného výzkumu, je potřeba znovu zdůraznit, že byl prováděn poměrně dlouho (z časového hlediska) předvýzkum, což je méně praktikovaná metoda. Vše probíhalo tak, že bylo komunikováno na různých místech, s různými lidmi na dané Rybovo téma. V podstatě daný vzorek, na kterém probíhal kvalitativní, polostrukturovaný rozhovor, odpovídá asi tak desetinásobku, co se týče počtu v předvýzkumu. Tento předvýzkum trval s přestávkami dva a půl roku, tedy od prvního ročníku prvního semestru, kdy byla zadána v předmětu Základy pedagogiky jako seminární práce téma Jakub Jan Ryba. A tehdy již bylo zřejmé, že nastudovaného a nastřádaného materiálu je na několik takových prací a že by bylo dobré, vše zúročit v nějaké delší vědecké práci.

V té době však ještě nebyla známa konkrétní témata bakalářských prací. Nasbíraných dat, ať už teoretických nebo i praktických, ze samotného výzkumu, je ještě tolik, že by to evidentně vydalo na další práci.

Co se týká předpovědí: Predikce byla taková, že téměř nikdo nebude znát podrobněji životopis Jakuba Jana Ryby. To se beze zbytku potvrdilo. Další předpověď byla ta, že po odborném výkladu o Rybovi, si část zkoumaného vzorku uvědomí, jaká to byla osobnost české historie a že by bylo dobré, aby se o něm učilo a mluvilo více. Tato předpověď se také zdařila. A poslední předpověď se vyplnila na 100 %, totiž to, jestli byl Jakub Jan Ryba v očích veřejnosti sociální pedagog. Na závěr celé bakalářské práce dovolte ještě jeden citát:

„Když dojde k rozporu mezi získanými údaji a milovanou teorií nebo předpokladem, musí vědec bez výjimky dát přednost povinnosti před láskou, vždy se musí zachovat jako hrdina románu z viktoriánského období.“ A. C. Burton (Pelikán, 1998, s. 239).

U tohoto konkrétního vědeckého výzkumu, k žádnému rozporu mezi získanými údaji a "milovanou teorií" (v tomto případě teorie a k ní i predikce) nedošlo. Naopak zde byla veliká shoda, což může být potěšující.

Je tedy konstatováno, že výsledek práce je jednoznačný. Pokud někdo použije tvrzení, že Jakub Jan Ryba byl sociálním pedagogem, tak dle výstupu této práce je to tvrzení naprosto oprávněné, validní a tedy i reliabilní.

Doporučuje se začít uvádět jméno Jakuba Jana Ryby do literatury o počátcích české sociální pedagogiky nebo jej aspoň označovat coby průkopníka, navzdory tomu že G. A. Lindner (1828 - 1887) nebo A. I. Bláha (1879 - 1960) z něj nevycházejí.

Z pohledu Rybovy práce, kdy pracoval na vesnici a zaváděl nové metody (například že žáci museli chodit do školy v čistém stavu a jejich oblečení musí být také v pořádku, čisté a neporušeno) to sice nevypadá pro dnešní moderní studenty nijak přelomově, nicméně v kontextu doby je toto Rybovo počínání typické pro vědní obor, který se například v USA označuje jako "sociální práce". V podstatě ale je to jen jiné pojmenování pro sociální pedagogiku, které se v USA nevyskytuje. A Jakub Jan Ryba skutečně "pracoval" na výchově, výuce všeho možného dětí ve škole, tedy s nimi SOCIÁLNĚ PRACOVAL. Z výše uvedených dat, jak v teoretické tak i praktické části je zřejmé, že Jakub Jan Ryba byl sociální pedagog.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- Barša, P. a kol. Dialog teorií. Filozofická dilemata výzkumu mezinárodních vztahů, Praha, SLON, ISBN: 978-80-7419-011-7
- Běl, J. Jakub Jan Ryba, rodák z Přeštic: narozen 26.10 1765 v Přešticích, zemřel 8. 4. 1815 u Rožmitálu: 180 výročí úmrtí - 230 výročí narození. Prštice 1995, tisk V. Hanzar. Bez ISBN.
- Československý - sovětský institut ČSAV. Historie a metodologie. Praha 1986, interní tisk, náklad 200 výtisků. Bez ISBN.
- Disman, M. Úvod do metod společenského výzkumu. Praha, SPN, 1964, 17 - 405 - 64
- Hroch, M. Národy nejsou dílem náhody. Praha 2011, SLON. ISBN 978-80-7419-010-0
- Hroch, M. Pohledy na národ a nacionalismus. Praha 2003, SLON. ISBN 80-86429-20-2
- Jůzl, M. Základy pedagogiky. Brno: IMS Brno, 2010.
- Keller, J. Dějiny klasické sociologie. Praha, SLON. ISBN 978-80-86429-52-6
- Keller, J. Nedomyšlená společnost – stát, který rozbil svůj základ, přednáška
- Kočí, J. České národní obrození, Praha, Svoboda. 1978.
- Kraus, B., Sýkora, P. Sociální pedagogika I. Brno: IMS, 2009.
- Muselíková M., Vaňková., Z., Vodičková, M. Právo v sociální oblasti, Brno: IMS Brno, 2012.
- Nešpor, Z., Václavík, D. a kol. Příručka sociologie náboženství, Praha, SLON, ISBN 978-80-86429-92-2
- Němeček, J, Jakub Jan Ryba. Praha, Orbis, 1949.
- Němeček, J. Jakub Jan Ryba - život a dílo. Praha: SPN, 1963.
- Pelikán, J. Základy empirického výzkumu pedagogických, Praha, 1998, Karolinium, ISBN 80- 7184 - 569 - 8.
- Radvan, E., Kučera, O vědě a metodě. Brno: IMS Brno, 2011
- Radvan, E., Vavřík, M. Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách. Brno: IMS Brno, 2009.
- Ryba, J. J. Školní deníky Jakuba Jana Ryby. Praha: SPN, publikace č. 64-2-02, 1956.
- Seneca, L. A. O duševním klidu. Praha: Baset, Arista, 2004. ISBN 80-86410-43-9.
- Seneca, L. A. Seneka vychovatel a utěšitel. Praha, F. J. Muller, překlad Josef Hruška 1945.
- Spěváček, V. Jakub Jan Ryba – vychovatel našeho lidu. Praha: SPN, 1984.

Spěváček, V. Z dějin pedagogiky. Praha: SPN, 1984.

Vavřík, M. Vybrané sociologické problémy. Brno: IMS Brno, 2010.

Vízdal, F. Základy psychologie. Brno: IMS Brno, 2009.

SEZNAM PŘÍLOH:

- P I: Staré dřevěné školy v Přešticích a Rožmitále
- P II: Úřední zápisy o narození, křtu a úmrtí Jakuba Jana Ryby
- P III: Rodokmen rodiny Rybů

PŘÍLOHA P I: STARÉ DŘEVĚNÉ ŠKOLY V PŘEŠTICÍCH A ROŽMITÁLE

Pravděpodobná podoba staré dřevěné školy, která stála pod hřbitovem a starým kostelem v Přešticích.

Stará škola v Rožmitále, ve které působil J.J.Ryba v letech 1788- 1815, vyhořela 9.8.1874 . J.J.Ryba zde začal učit jako dvacetiletý 18.2.1788

PŘÍLOHA P II: ÚŘEDNÍ ZÁPISY O NAROZENÍ, KŘTU A ÚMRTÍ JAKUBA JANA RYBY

V nepomucké křestní a pak úmrtní matrice čteme o otci Jakuba Jana Ryby: "Dne 23. července 1732 narozen jest a pokřtěn Jakub Ryba, syn pana Jana Ryby, souseda a spoluradního v Nepomuku, a manželky jeho Kateřiny skrz Petra kaplana loci. Kmotr: pan Jan Havlíček. Svědkové: Jakub Rojik a Ludmila Schramhanslová z Nepomuku. - Jakub Jan Ryba, špitálník, poddaný zelenohorský, zemřel ve špitále č. 155 dne 8. 9. 1792 v šedesáti letech věku svého na vodnatelnost."

Latinský zápis o narození Jakuba Jana Ryby

Přestice Ao 1765. 26. Oct. in Ecclia Přešticka P. M. V. in calos akumata, a. P. B. Bonurto
F. Karníková b. p. f. u. i. n. f. a. n. s. J. a. c. o. b. u. s. S. i. m. o. n. f. i. l. i. u. s. l. e. g. i. t. i. m. J. a. c. o. b. i. R. i. b. a. s. c. h. o. l. a. P. r. e. s. t. i. c. e. n. s. i. s. A. u. x. e. r. i. s. e. j. u. s. R. o. s. a. l. i. a. B. a. r. e. n. t. u. m. e. x. p. r. o. t. e. m. l. o. r. o. D. n. i. c. A. u. x. e. r. i. s. e. j. u. s. S. u. b. d. i. a. c. o. n. i. m. e. a. d. e. m. d. i. e. n. a. t. u. s. e. j. u. s. l. e. v. a. n. s. f. u. i. t. W. e. n. c. e. l. a. y. H. y. l. a. n. k. a, T. e. d. W. e. n. c. e. l. a. n. s. M. e. n. š. i. k, A. n. n. a. N. a. x. e. r. o. v. a. o. e. s. C. i. v. e. s. P. r. e. s. t. i. c. e. n. s. i.

F. KARNÍKOVÁ

V Přešticích Roku 1765 26. října v kostele přeštickém Blahoslavenné Marie Panny na Nebe vzaté od nejdůstojnějšího otce Bernarda pokřtěno bylo dítě Jakub Šimon, manželský syn Jakuba Řiby, pomocníka přeštické školy a jeho manželky /F/, rodičů z téhož místa, poddaných panství zelenohorskému, téhož dne narozen, jeho kmotr byl Václav Hlávka, svědci Václav Menšík, Anna Naxerová, občané přeštičtí.

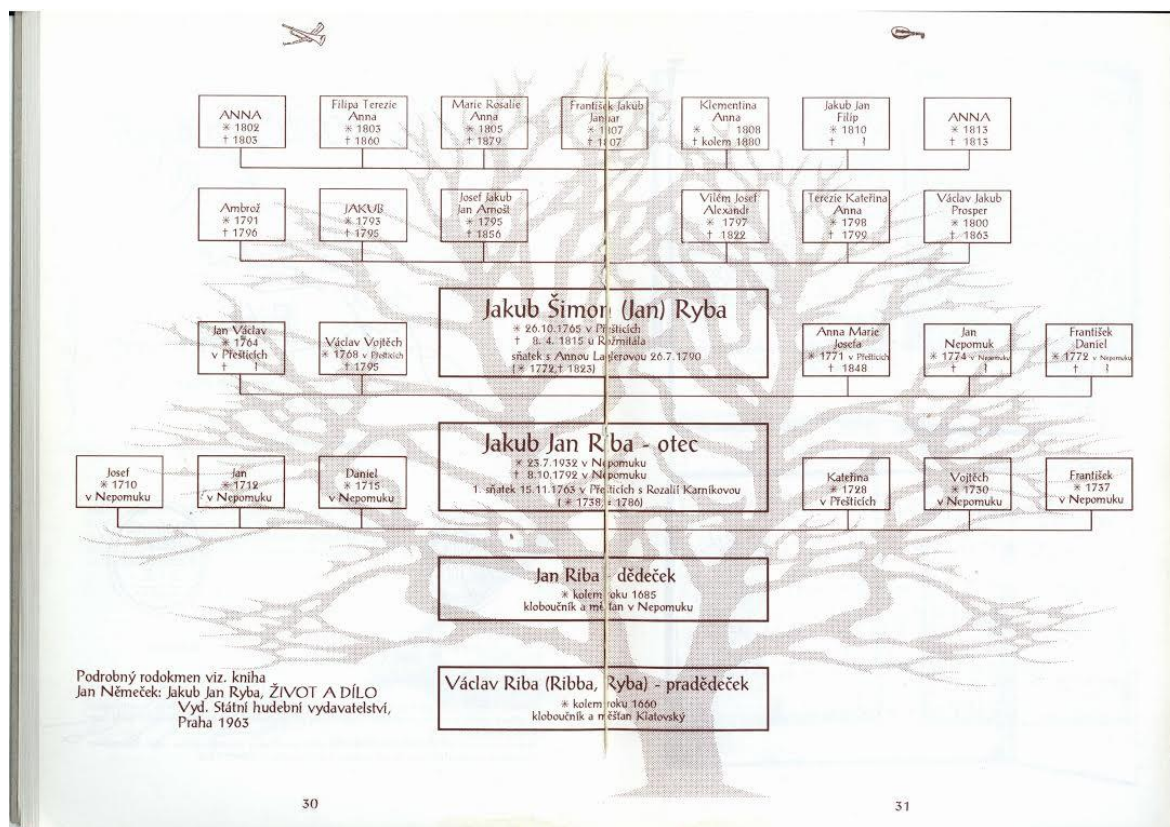
Z latiny přeložil ing. Ivan Loyer v únoru 1995

Kopie z archiválií Státního oblastního archivu v Plzni, Sedláčkova ul. 44, Plzeň, provedená z matriky Přeštice sv. 3, str. 162.

Zápis o úmrtí Jakuba Jana Ryby z matriky fary kostela Povýšení sv. Kříže ve Starém Rožmitále Sv. 20, rg. 54

14.	<i>Jakub Jan Ryba 8. 9. 1792</i>	<i>Wencelaj Hyland</i>	<i>Anna Naxerová</i>	<i>Václav Menšík</i>	<i>Václav Hlávka</i>

PŘÍLOHA P III: RODOKMEN RODINY RYBŮ

Podrobný rodokmen viz. kniha
Jan Němeček: Jakub Jan Ryba, ŽIVOT A DÍLO
Vyd. Státní hudební vydavatelství,
Praha 1963